

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Συμβούλιο της Ευρώπης/Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013. Αυτή η μετάφραση δεν δεσμεύει το Δικαστήριο. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. την ένδειξη δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο τέλος του παρόντος εγγράφου.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ΤΜΗΜΑ ΕΥΡΕΙΑΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ

ΥΠΟΘΕΣΗ KONSTANTIN MARKIN κατά ΡΩΣΙΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 30078/06)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

22 Μαρτίου 2012

Η απόφαση αυτή οριστικοποιήθηκε. Επιδέχεται μορφολογικές βελτιώσεις.

Στην υπόθεση Konstantin Markin κατά Ρωσίας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που συνεδρίασε σε τμήμα ευρείας συνθέσεως συγκείμενο από τους:

Nicolas Bratza, *προεδρεύοντα*,
Jean-Paul Costa,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Ján Šikuta,
Dragoljub Popović,
Päivi Hirvelä,
Nona Tsotsoria,
Ann Power-Forde,
Zdravka Kalaydjieva,
Işıl Karakaş,
Mihai Poalelungi,
Kristina Pardalos,
Guido Raimondi,
Angelika Nußberger,
Paulo Pinto de Albuquerque, *δικαστές*,
Olga Fedorova, *ad hoc δικαστή*,

και Johan Callewaert, *αναπληρωτή γραμματέα του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως*,

Κατόπιν συσκέψεως εν συμβουλίω στις 8 Ιουνίου 2011 και στις 1 Φεβρουαρίου 2012,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, που εγκρίνεται κατά την ημερομηνία που αναφέρθηκε τελευταία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προήλθε από προσφυγή (αριθ. 30078/06) κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας, την οποία άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών («η Σύμβαση») από έναν Ρώσο υπήκοο, τον κ. Konstantin Aleksandrovich Markin («ο προσφεύγων»), στις 21 Μαΐου 2006.

2. Ο προσφεύγων, στον οποίο είχε παρασχεθεί το ευεργέτημα πενίας, εκπροσωπήθηκε από την κ. K. Moskalenko και την κ. I. Gerasimova, δικηγόρους Μόσχας και την κ. N. Lisman, δικηγόρο Βοστώνης (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής). Η ρωσική κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τον κ. G. Matyushkin, εκπρόσωπο της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την κ. Sirotkina, συνήγορο.

3. Ο προσφεύγων διαμαρτυρήθηκε για την άρνηση των εθνικών αρχών να του παράσχουν γονική άδεια, επειδή είναι άνδρας.

4. Η προσφυγή ανατέθηκε στο πέμπτο τμήμα του Δικαστηρίου (Άρθρο 52, παράγραφος 1 του Κανονισμού του Δικαστηρίου). Στις 7 Οκτωβρίου 2010, το σώμα του εν λόγω τμήματος συγκείμενο από τους κάτωθι δικαστές: Χρήστο Ροζάκη, Nina Vajić, Anatoly Kovler, Elisabeth Steiner, Khanlar Hajiyev, Dean Spielmann, Sverre Erik Jebens, καθώς και από τον Søren Nielsen, γραμματέα του τμήματος, εξέτασε το παραδεκτό και την ουσία της υπόθεσης (πρώην άρθρο 29, παράγραφος 3, της Σύμβασης, νυν άρθρο 29, παράγραφος 1). Κήρυξε την προσφυγή μερικώς παραδεκτή και αποφάνθηκε, με έξι ψήφους έναντι μίας, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 8.

5. Στις 21 Φεβρουαρίου 2011, η πενταμελής σύνθεση του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, αποφάσισε να δεχθεί το αίτημα της Κυβέρνησης για παραπομπή της υπόθεσης στο Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως (άρθρο 43 της Σύμβασης και άρθρο 73 του Κανονισμού).

6. Η σύνθεση του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως καθορίστηκε με βάση τις διατάξεις του άρθρου 26, παράγραφοι 4 και 5, της Σύμβασης και το άρθρο 24 του Κανονισμού.

7. Ο προσφεύγων και η Κυβέρνηση κατέθεσαν αμφοτέροι έγγραφες παρατηρήσεις (Άρθρο 59, παράγραφος 1, του Κανονισμού) επί της ουσίας. Επιπλέον, παρατηρήσεις κατέθεσε το Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πανεπιστημίου της Γάνδης (άρθρο 36, παράγραφος 1, της Σύμβασης και άρθρο 44, παράγραφος 1 (β), του Κανονισμού).

8. Στις 8 Ιουνίου 2011, έλαβε χώρα δημόσια ακροαματική διαδικασία στο Κτίριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο (Άρθρο 59, παράγραφος 3, του Κανονισμού).

Εμφανίστηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου:

(α) *για την Κυβέρνηση*

ο κ. G. Matyushkin, εκπρόσωπος της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,	<i>υπάλληλος,</i>
η κ. O. Sirotkina,	<i>συνήγορος,</i>
η κ. I. Korieva,	
ο κ. A. Shemet,	<i>σύμβουλοι,</i>

(β) *για τον προσφεύγοντα*

η κ. K. Moskalenko,	
η κ. N. Lisman,	
η κ. I. Gerasimova,	<i>συνήγορος.</i>

Το Δικαστήριο άκουσε τις αγορεύσεις της κ. Sirotkina, της κ. Moskalenko, της κ. Gerasimova και της κ. Lisman.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

9. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1976 και κατοικεί στο Velikiy Novgorod.

10. Στις 27 Μαρτίου 2004 υπέγραψε μια σύμβαση στρατιωτικής υπηρεσίας. Η σύμβαση που υπέγραψε ήταν ένα τυπικό δισέλιδο έγγραφο, στο οποίο αναφερόταν ειδικότερα ότι «ανέλαβε να υπηρετήσει υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τον νόμο».

11. Κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, ο προσφεύγων υπηρετούσε ως χειριστής ασυρμάτου (оперативный дежурный группы боевого управления в составе оперативной группы радиоэлектронной) στη στρατιωτική μονάδα με αριθμό 41480. Σε αντίστοιχες θέσεις στη μονάδα του υπηρετούσαν γυναίκες, οι οποίες συχνά τον αντικαθιστούσαν στα καθήκοντά του.

A. Διαδικασίες χορήγησης γονικής άδειας

12. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2005, η σύζυγος του προσφεύγοντος, κ. Z., γέννησε το τρίτο τους παιδί. Την ίδια ημέρα ένα δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτησή της για διαζύγιο.

13. Στις 6 Οκτωβρίου 2005, ο προσφεύγων και η κ. Z. σύναψαν συμφωνία, σύμφωνα με την οποία τα τρία παιδιά τους θα ζούσαν με τον προσφεύγοντα και η κ. Z. θα κατέβαλλε διατροφή γι' αυτά. Η συμφωνία επικυρώθηκε σε συμβολαιογράφο.

14. Σύμφωνα με τον προσφεύγοντα, αρκετές ημέρες αργότερα η κ. Z. έφυγε για την Αγία Πετρούπολη.

15. Στις 11 Οκτωβρίου 2005, ο προσφεύγων ζήτησε από τον επικεφαλής της στρατιωτικής του μονάδας να του χορηγήσει γονική άδεια τριών ετών. Στις 12 Οκτωβρίου 2005, ο επικεφαλής της στρατιωτικής μονάδας απέρριψε το αίτημά του, με την αιτιολογία ότι γονική άδεια τριών ετών μπορούσε να χορηγηθεί μόνο σε γυναίκες στρατιωτικούς. Ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να λάβει άδεια τριών μηνών. Ωστόσο, στις 23 Νοεμβρίου 2005, ανακλήθηκε στην υπηρεσία.

16. Ο προσφεύγων προσέβαλλε την απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2005 ενώπιον δικαστηρίου. Στις 9 Μαρτίου 2006, το Στρατοδικείο της Φρουράς Pushkin ακύρωσε την απόφαση και έκανε δεκτό το δικαίωμα του προσφεύγοντος στις υπόλοιπες 39 εργάσιμες ημέρες της τρίμηνης άδειάς του. Στις 17 Απριλίου 2006, το Στρατοδικείο της Διοίκησης Leningradskiy ακύρωσε την απόφαση και απέρριψε τις αξιώσεις του προσφεύγοντος.

17. Εν τω μεταξύ, στις 30 Νοεμβρίου 2005, ο προσφεύγων κίνησε διαδικασίες κατά της στρατιωτικής μονάδας του, αξιώνοντας γονική άδεια

τριών ετών. Ισχυρίστηκε ότι είχε την αποκλειστική επιμέλεια των τριών παιδιών του. Επικαλέστηκε, ειδικότερα, την παράγραφο 10(9) του Νόμου περί στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. παράγραφο 47 παρακάτω).

18. Κατά την ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Στρατοδικείου της Φρουράς Pushkin, οι εκπρόσωποι της στρατιωτικής μονάδας ισχυρίστηκαν ότι ο προσφεύγων δεν είχε αποδείξει ότι είχε την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών του. Δεν ήταν δυνατόν ο προσφεύγων, ο οποίος υπηρετούσε στον στρατό, σπούδαζε στο πανεπιστήμιο και συμμετείχε σε πολλές δικαστικές διαδικασίες, να φροντίζει μόνος του τα παιδιά του. Υπήρχαν αποδείξεις ότι τον βοηθούσε η κ. Z. και άλλοι άνθρωποι. Συνεπώς, τα παιδιά δεν είχαν μείνει χωρίς μητρική φροντίδα. Οι εκπρόσωποι της στρατιωτικής μονάδας επέστησαν, επίσης, την προσοχή του Δικαστηρίου σε κάποιες αντιφάσεις στους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος και στα έγγραφα που προσκομίστηκαν από αυτόν. Για παράδειγμα, η διεύθυνση των παιδιών που αναγραφόταν στη συμβολαιογραφική σύμβαση ήταν λανθασμένη, η σύμβαση εργασίας της κ. Z. δεν είχε καταχωρηθεί όπως απαιτείται από τον νόμο, δεν υπήρχε σφραγίδα διαζυγίου στο διαβατήριο της κ. Z. και ο προσφεύγων δεν είχε κάνει αίτηση χορήγησης επιδομάτων για τα παιδιά ούτε είχε εναγάγει την κ. Z. για μη καταβολή διατροφής για τα παιδιά. Κατά την άποψή τους, το διαζύγιο του προσφεύγοντος ήταν ψεύτικο, έχοντας ως σκοπό να αποφύγει τη στρατιωτική υπηρεσία και να λάβει επικουρικά επιδόματα από τη στρατιωτική του μονάδα.

19. Το δικαστήριο εξέτασε την αίτηση διαζυγίου της κ. Z. στην οποία δήλωνε ότι ζούσε χωριστά από τον προσφεύγοντα ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2005 και ότι θεωρούσε αδύνατη κάθε περαιτέρω συζυγική σχέση. Εξέτασε, επίσης, τη δικαστική απόφαση που επικύρωνε το διαζύγιο, τη συμβολαιογραφική σύμβαση, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά θα έμεναν με τον προσφεύγοντα και τη σύμβαση εργασίας της κ. Z. που είχε υπογραφεί στην Αγία Πετρούπολη. Μελέτησε, επίσης, τα πρακτικά μιας ακροαματικής διαδικασίας που είχε λάβει χώρα στις 27 Φεβρουαρίου 2006 επί μιας άσχετης αστικής υπόθεσης, από την οποία προέκυψε ότι η κ. Z. είχε εκπροσωπήσει τον προσφεύγοντα.

20. Ο προσφεύγων δήλωσε ότι αυτός και τα παιδιά του ζούσαν στο Novgorod μαζί με τους γονείς της κ. Z. Παρόλο που η κ. Z. τον βοηθούσε περιστασιακά με τα παιδιά (για παράδειγμα, είχε κρατήσει το νεότερο παιδί τους στις 31 Ιανουαρίου 2006, ενώ αυτός παρίστατο σε μια ακροαματική διαδικασία), εκείνος τα φρόντιζε σε καθημερινή βάση. Η κ. Z. δεν κατέβαλλε διατροφή για τα παιδιά, γιατί είχε πολύ χαμηλό εισόδημα. Η κ. Z. τον είχε πράγματι εκπροσωπήσει στην ακροαματική διαδικασία στις 27 Φεβρουαρίου 2006, η οποία αφορούσε μια αίτηση που είχε υποβληθεί από κοινού από το ζευγάρι, πριν από το διαζύγιο. Η κ. Z. είχε συμφωνήσει να συνεχίσει να τον συνδράμει μέχρι το τέλος της διαδικασίας.

21. Η κ. Z. κατέθεσε ότι ζούσε στην Αγία Πετρούπολη, ενώ τα παιδιά της ζούσαν στο Novgorod με τον προσφεύγοντα. Δεν συμμετείχε στη

φροντίδα των παιδιών. Δεν κατέβαλλε διατροφή για τα παιδιά, γιατί ο μισθός της ήταν ελάχιστος.

22. Ο πατέρας της κ. Ζ. δήλωσε ότι μετά το διαζύγιο η κόρη του έφυγε για την Αγία Πετρούπολη, ενώ ο προσφεύγων και τα παιδιά συνέχισαν να ζουν μαζί με αυτόν και τη σύζυγό του στο διαμέρισμά τους. Παρόλο που η κόρη του περιστασιακά μιλούσε με τα παιδιά στο τηλέφωνο, δεν συμμετείχε στη φροντίδα τους. Ο προσφεύγων είχε την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών του. Τα πήγαινε στο σχολείο και στον γιατρό, τους μαγείρευε, τα πήγαινε βόλτες και επέβλεπε την εκπαίδευσή τους.

23. Η εργοδότη της κ. Ζ. κατέθεσε ότι η κ. Ζ. εργαζόταν γι' αυτήν στην Αγία Πετρούπολη. Γνώριζε ότι οι συμβάσεις εργασίας έπρεπε να καταχωρούνται. Είχε προσπαθήσει να καταχωρήσει τη σύμβαση εργασίας της κ. Ζ. στην εφορία. Η εφορία είχε αρνηθεί να καταχωρήσει τη σύμβαση, ενημερώνοντάς την ότι έπρεπε να την καταχωρήσει στις δημοτικές αρχές. Παρ' όλα αυτά, οι δημοτικές αρχές της είπαν ότι η εφορία ήταν αρμόδια για την καταχώρηση των συμβάσεων εργασίας. Έχοντας βρεθεί σε φαύλο κύκλο, είχε σταματήσει τις άκαρπες προσπάθειές της για καταχώρηση της σύμβασης. Η κ. Ζ. επέστρεψε στην εργασία της δύο εβδομάδες μετά τον τοκετό. Γνώριζε ότι τα παιδιά της κ. Ζ. ζούσαν με τον πατέρα τους στο Nonogod, αλλά δεν γνώριζε άλλες λεπτομέρειες για τη σχέση της κ. Ζ. με τον πρώην σύζυγό της ή τα παιδιά της. Μερικές φορές είχε ακούσει την κ. Ζ. να μιλάει με το μεγαλύτερο παιδί της στο τηλέφωνο.

24. Η δασκάλα του δεύτερου παιδιού του προσφεύγοντος δήλωσε ότι τον Σεπτέμβριο του 2005, ο προσφεύγων και η κ. Ζ. θα πήγαιναν μαζί το παιδί στο σχολείο. Παρόλα αυτά, μετά τη γέννηση του τρίτου παιδιού και το διαζύγιο, πάντα ο προσφεύγων έφερνε το παιδί στο σχολείο το πρωί και το έπαιρνε το απόγευμα. Ο προσφεύγων ερχόταν στις σχολικές γιορτές. Ως απάντηση στις ερωτήσεις της για τη μητέρα του, το παιδί έλεγε ότι η μητέρα του είχε φύγει για την Αγία Πετρούπολη, όπου εργαζόταν. Πίστευε ότι ο προσφεύγων ήταν καλός πατέρας· το παιδί εμφανώς τον αγαπούσε. Ταυτόχρονα, δεν μιλούσε ποτέ για τη μητέρα του.

25. Ο γιατρός των παιδιών κατέθεσε στις 6 Οκτωβρίου 2005 ότι η κ. Ζ. είχε φέρει το μικρότερο παιδί για εξέταση. Από την 1η Νοεμβρίου 2005 και μετά, πάντα ο προσφεύγων πήγαινε τα παιδιά στον γιατρό. Τα παιδιά ήταν υγιή και τα φρόντιζαν καλά.

26. Στις 14 Μαρτίου 2006, το Στρατοδικείο της Φρουράς Pushkin απέρριψε την αξίωση του προσφεύγοντος για χορήγηση τριετούς γονικής άδειας, ως αβάσιμη σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μόνο γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνταν τριετή γονική άδεια, ενώ οι άνδρες στρατιωτικοί δεν είχαν κανένα τέτοιο δικαίωμα, ακόμα και στις περιπτώσεις που τα παιδιά τους στερούνταν μητρικής φροντίδας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ένας άνδρας στρατιωτικός δικαιούνταν είτε πρόωρη διακοπή της υπηρεσίας του για οικογενειακούς

λόγους είτε τρίμηνη άδεια. Ο προσφεύγων είχε κάνει χρήση της δεύτερης δυνατότητας.

27. Το δικαστήριο αποφάνθηκε περαιτέρω ότι, σε κάθε περίπτωση, ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι είχε την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών του και ότι αυτά στερούνταν μητρικής φροντίδας. Από τα αποδεικτικά στοιχεία που εξετάστηκαν κατά την ακροαματική διαδικασία, προέκυψε ότι ακόμα και μετά το διαζύγιο τους, ο προσφεύγων και η κ. Ζ. εξακολουθούσαν να έχουν συζυγική σχέση. Ζούσαν μαζί, φρόντιζαν από κοινού τα παιδιά τους και υπερασπίζονταν τα συμφέροντα της οικογένειάς τους. Συνεπώς, οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος περί του αντιθέτου ήταν ψευδείς και είχαν ως σκοπό να παραπλανήσουν το δικαστήριο. Ήταν σημαντικό το ότι η κ. Ζ. δεν είχε εκπέσει από τη γονική μέριμνα. Δεν εμποδιζόταν με κανέναν άλλο τρόπο να φροντίζει τα παιδιά της και δεν είχε καμία σχέση το εάν ζούσαν μαζί της ή όχι.

28. Ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση, ισχυριζόμενος ότι η άρνηση χορήγησης τριετούς γονικής άδειας αποτελούσε παραβίαση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Υποστήριξε περαιτέρω ότι τα συμπεράσματα επί των πραγματικών περιστατικών στα οποία κατέληξε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ήταν ασυμβίβαστα με τα αποδεικτικά στοιχεία που εξετάστηκαν στην ακροαματική διαδικασία.

29. Στις 27 Απριλίου 2006, το Στρατοδικείο της Διοίκησης Leningradskiy έκανε δεκτή την απόφαση επί της αιτήσεως αναίρεσεως. Δεν εξέτασε τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι τα συμπεράσματα επί των πραγματικών περιστατικών στα οποία κατέληξε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ήταν εσφαλμένα. Αντίθετα αποφάνθηκε ότι σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο «οι άνδρες στρατιωτικοί σε καμία περίπτωση δεν δικαιούνται γονική άδεια». Περαιτέρω πρόσθεσε ότι «οι σκέψεις του προσφεύγοντος περί της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών (...) δεν θα (μπορούσαν να) χρησιμεύσουν ως βάση για την ακύρωση της πρωτοβάθμιας απόφασης, η οποία ήταν σωστή κατ' ουσίαν».

30. Ενώ εκκρεμούσε η δικαστική διαδικασία, ο προσφεύγων τιμωρήθηκε πολλές φορές, λόγω συστηματικών απουσιών του από τον τόπο εργασίας του.

31. Με διαταγή της 24ης Οκτωβρίου 2006, ο επικεφαλής της υπ' αριθ. 41480 στρατιωτικής μονάδας χορήγησε γονική άδεια στον προσφεύγοντα μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2008, ημερομηνία των τρίτων γενεθλίων του μικρότερου γιου του. Στις 25 Οκτωβρίου 2006, ο προσφεύγων έλαβε οικονομική βοήθεια ύψους 200.000 ρουβλίων Ρωσίας (RUB), που αντιστοιχούν σε 5.900 ευρώ (EUR) περίπου. Με επιστολή της 9ης Νοεμβρίου 2006, ο επικεφαλής της υπ' αριθ. 41480 στρατιωτικής μονάδας ενημέρωσε τον προσφεύγοντα ότι η οικονομική βοήθεια χορηγήθηκε σ' αυτόν «λαμβάνοντας υπόψη τη δυσχερή οικογενειακή [του] κατάσταση, την

ανάγκη να φροντίσει τρία ανήλικα παιδιά και την απουσία άλλων πόρων εισοδήματος».

32. Στις 8 Δεκεμβρίου 2006, το Στρατοδικείο της Φρουράς Pushkin εξέδωσε μια απόφαση με την οποία επέκρινε τον επικεφαλής της υπ' αριθ. 41480 στρατιωτικής μονάδας για το ότι χορήγησε στον προσφεύγοντα τριετή γονική άδεια, αγνοώντας με αυτό τον τρόπο την απόφαση της 27ης Απριλίου 2006, με την οποία είχε κριθεί ότι ο προσφεύγων δεν δικαιούνταν τέτοια άδεια. Το δικαστήριο επέστησε την προσοχή του επικεφαλής της στρατιωτικής μονάδας στην έλλειψη νομιμότητας της διαταγής του.

B. Η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου

33. Στις 11 Αυγούστου 2008, ο προσφεύγων προσέφυγε στο Συνταγματικό Δικαστήριο, ισχυριζόμενος ότι οι διατάξεις του Νόμου περί στρατιωτικής υπηρεσίας σχετικά με την τριετή γονική άδεια, ήταν ασυμβίβαστες με τη συνταγματική αρχή της ισότητας.

34. Στις 15 Ιανουαρίου 2009, το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή του. Τα σχετικά αποσπάσματα της εν λόγω απόφασης έχουν ως εξής:

«2.1 (...) η στρατιωτική υπηρεσία είναι μια ιδιαίτερη μορφή δημόσιας υπηρεσίας, η οποία διασφαλίζει την άμυνα της χώρας και την ασφάλεια του κράτους και συνεπώς τελείται για το δημόσιο συμφέρον. Τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε στρατιωτική υπηρεσία ασκούν σημαντικές συνταγματικές λειτουργίες και, συνεπώς, τελούν υπό ένα ειδικό νομικό καθεστώς, που βασίζεται στην ανάγκη ν' ασκήσει ένας υπήκοος της Ρωσικής Ομοσπονδίας το καθήκον και την υποχρέωσή του για την προστασία της πατρίδας.

Κατά την εδραίωση ενός ειδικού νομικού καθεστώτος για τους στρατιωτικούς, ο ομοσπονδιακός νομοθέτης δικαιούται, στο πλαίσιο της διακριτικής εξουσίας του, να ορίσει περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους και να τους αναθέσει ειδικά καθήκοντα (...)

(...) όταν ένας πολίτης υπογράφει σύμβαση στρατιωτικής υπηρεσίας (...) επιλέγει εθελοντικά μια επαγγελματική δραστηριότητα που συνεπάγεται, πρώτον, περιορισμούς στα ατομικά του δικαιώματα και ελευθερίες που συνδέονται με αυτό το είδος δημόσιας υπηρεσίας και, δεύτερον, την άσκηση καθηκόντων για τη διασφάλιση της άμυνας της χώρας και της ασφάλειας του κράτους. Κατ' επέκταση, οι στρατιωτικοί αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις θεσμικές απαιτήσεις που περιορίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους και τους επιβάλλουν ειδικά δημόσια καθήκοντα.

(...) επιλέγοντας εθελοντικά αυτό το είδος υπηρεσίας, οι πολίτες συμφωνούν με τους όρους και τους περιορισμούς που σχετίζονται με το αποκτηθέν νομικό καθεστώς. Συνεπώς, η επιβολή από τον ομοσπονδιακό νομοθέτη περιορισμών στα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτών των πολιτών δεν είναι ασυμβίβαστη (με το Σύνταγμα) και είναι σύμφωνη με τη Σύμβαση 111 της 25ης Ιουνίου 1958 σχετικά με τις διακρίσεις (στους τομείς εργασίας και απασχόλησης) της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, η οποία ορίζει ότι κάθε διάκριση, αποκλεισμός ή προτίμηση σχετικά με κάποια

συγκεκριμένη εργασία, που βασίζεται στις εγγενείς απαιτήσεις αυτής, δεν θα πρέπει να θεωρείται διάκριση (άρθρο 1, παράγραφος 2).

2.2 Σύμφωνα με την παράγραφο 11(13) (του Νόμου περί στρατιωτικής υπηρεσίας), η γονική άδεια χορηγείται σε γυναίκες στρατιωτικούς κατά τη διαδικασία που ορίζεται στους ομοσπονδιακούς νόμους και κανονισμούς της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Μια συναφής διάταξη περιέχεται στο άρθρο 32, παράγραφος 5, του Κανονισμού περί της στρατιωτικής υπηρεσίας, το οποίο ορίζει, επίσης, ότι κατά τη διάρκεια της γονικής άδειας, η γυναίκα στρατιωτικός διατηρεί τη θέση της και τον στρατιωτικό βαθμό της.

Ένας συμβασιούχος άνδρας στρατιωτικός δικαιούται άδεια τριών μηνών, εάν η σύζυγός του αποβιώσει στον τοκετό ή εάν εκείνος μεγαλώνει ένα ή περισσότερα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών (εάν πρόκειται για παιδιά με ειδικές ανάγκες, κάτω των 16 ετών), τα οποία έχουν στερηθεί τη μητρική φροντίδα (σε περίπτωση θανάτου της μητέρας, αφαίρεσης γονικής μέριμνας, μακροχρόνιας ασθένειας ή άλλης περίπτωσης όπου τα παιδιά του στερούνται μητρικής φροντίδας). Ο σκοπός μιας τέτοιας άδειας είναι να παρέχει στον άνδρα στρατιωτικό μια εύλογη ευκαιρία να μεριμνήσει για τη φροντίδα του παιδιού του και, ανάλογα με την έκβαση, να αποφασίσει εάν επιθυμεί να συνεχίσει τη στρατιωτική του υπηρεσία. Αν ο άνδρας στρατιωτικός αποφασίσει να φροντίσει ο ίδιος το παιδί του, δικαιούται να τερματίσει πρόωρα την υπηρεσία του για οικογενειακούς λόγους (...)

Η ισχύουσα νομοθεσία δεν αναγνωρίζει στον άνδρα στρατιωτικό το δικαίωμα να λάβει γονική άδεια τριών ετών. Κατά συνέπεια, οι συμβασιούχοι άνδρες στρατιωτικοί απαγορεύεται να συνδυάζουν την εκτέλεση των στρατιωτικών καθηκόντων τους με γονική άδεια. Η απαγόρευση βασίζεται, πρώτον, στο ειδικό νομικό καθεστώς του στρατού και, δεύτερον, στους συνταγματικά σημαντικούς σκοπούς που δικαιολογούν τους περιορισμούς στα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες σε σχέση με την ανάγκη δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών για την αποτελεσματική επαγγελματική δραστηριότητα των ανδρών στρατιωτικών, οι οποίοι εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους για την άμυνα της πατρίδας.

Λόγω των ειδικών απαιτήσεων της στρατιωτικής υπηρεσίας, πρέπει να αποκλείεται η μαζική μη εκτέλεση των στρατιωτικών καθηκόντων από στρατιωτικούς, διότι μπορεί να βλάψει το προστατευόμενο από τον νόμο δημόσιο συμφέρον. Συνεπώς, το γεγονός ότι οι συμβασιούχοι άνδρες στρατιωτικοί δεν δικαιούνται γονική άδεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παραβίαση των συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους στη φροντίδα και ανατροφή παιδιών, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 38, παράγραφος 2, του Συντάγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Επιπλέον, αυτός ο περιορισμός δικαιολογείται από την εθελοντική φύση της σύμβασης στρατιωτικής υπηρεσίας.

Με την καθιέρωση, κατ' εξαίρεση, του δικαιώματος γονικής αδειάς μόνο σε γυναίκες στρατιωτικούς, ο νομοθέτης έλαβε υπόψη του, πρώτον, την περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στη στρατιωτική υπηρεσία και δεύτερον, τον ιδιαίτερο κοινωνικό ρόλο των γυναικών σε σχέση με τη μητρότητα. (Αυτοί οι συλλογισμοί) είναι σύμφωνοι με το άρθρο 38, παράγραφος 1, του Συντάγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Συνεπώς, η απόφαση του νομοθέτη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζει τις αρχές της ισότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών ή της ισότητας των δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφοι 2 και 3, του Συντάγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Συνεπάγεται από τα ανωτέρω ότι η παράγραφος 11(13) (του Νόμου περί στρατιωτικής υπηρεσίας), που κατοχυρώνει το δικαίωμα της χορήγησης γονικής άδειας μόνο σε γυναίκες στρατιωτικούς, δεν παραβιάζει τα συνταγματικά δικαιώματα του προσφεύγοντος (...)

2.4 Λόγω του ότι οι άνδρες στρατιωτικοί που έχουν ανήλικα παιδιά δεν δικαιούνται γονική άδεια, δεν δικαιούνται επίσης να λαμβάνουν μηνιαία επιδόματα παιδικής μέριμνας, τα οποία καταβάλλονται σε αυτούς που έχουν τη φροντίδα παιδιών ηλικίας κάτω του ενάμιση έτους (...).

Το Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι προσβαλλόμενες από τον προσφεύγοντα διατάξεις ήταν σύμφωνες με το Σύνταγμα.

Γ. Η επίσκεψη του εισαγγελέα στις 31 Μαρτίου 2011

35. Σε μια απροσδιόριστη ημερομηνία τον Μάρτιο του 2011, ο εκπρόσωπος της Ρωσίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ζήτησε από την τοπική στρατιωτική εισαγγελία να διεξάγει έρευνα για την οικογενειακή κατάσταση του προσφεύγοντος. Ειδικότερα, ζήτησε από τον εισαγγελέα να ανακαλύψει πού ζούσε εκείνη την περίοδο ο προσφεύγων, η κ. Ζ. και τα παιδιά τους και εάν η κ. Ζ. κατέβαλε διατροφή για τα παιδιά.

36. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, ο προσφεύγων κλήθηκε στην εισαγγελία στις 30 ή 31 Μαρτίου 2011. Ο προσφεύγων δήλωσε ότι δεν είχε λάβει καμία κλήση.

37. Καθώς ο προσφεύγων δεν εμφανίστηκε την καθορισμένη ώρα, ο εισαγγελέας αποφάσισε να τον επισκεφθεί στο σπίτι. Σύμφωνα με τον προσφεύγοντα, ο εισαγγελέας έφτασε στο διαμέρισμά του στις 10 μ.μ. στις 31 Μαρτίου 2011, ξυπνώντας και τρομάζοντας τα παιδιά του. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο εισαγγελέας επισκέφθηκε τον προσφεύγοντα στις 9 μ.μ. και παρέμεινε εκεί για μια ώρα.

38. Ο εισαγγελέας πληροφόρησε τον προσφεύγοντα ότι διεξήγαγε έρευνα κατόπιν αιτήματος του εκπροσώπου της Ρωσίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Κατέγραψε τους κατοίκους του διαμερίσματος. Έπειτα, ζήτησε από τον προσφεύγοντα να παρουσιάσει τη δικαστική απόφαση σχετικά με τη διατροφή του μικρότερου γιου του. Όταν ο προσφεύγων εξήγησε ότι η διατροφή του παιδιού είχε οριστεί με συμβολαιογραφική σύμβαση, ο εισαγγελέας ζήτησε αντίγραφο αυτής της σύμβασης. Προειδοποίησε τον προσφεύγοντα ότι σε περίπτωση άρνησής του να παρουσιάσει τα αιτηθέντα έγγραφα, θα ανακρίνονταν οι γείτονές του.

39. Ο προσφεύγων τηλεφώνησε στην εκπρόσωπό του στο Δικαστήριο και ακολουθώντας τη συμβουλή της, αρνήθηκε να υπακούσει στις εντολές του εισαγγελέα ή να απαντήσει σε άλλες ερωτήσεις του. Υπέγραψε μια σχετική έγγραφη δήλωση. Ο εισαγγελέας αποχώρησε αμέσως.

40. Ο εισαγγελέας ανέκρινε, επίσης, τους γείτονες του προσφεύγοντος, οι οποίοι κατέθεσαν ότι ο προσφεύγων και η κ. Ζ. ζούσαν μαζί.

41. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, από την έρευνα αποδείχθηκε ότι ο προσφεύγων και η κ. Ζ. είχαν ξαναπαντρευτεί στις 1 Απριλίου 2008 και ότι είχαν αποκτήσει και τέταρτο παιδί στις 5 Αυγούστου 2010. Τον Δεκέμβριο του 2008, ο προσφεύγων τερμάτισε τη στρατιωτική του υπηρεσία για λόγους υγείας. Ο προσφεύγων και η κ. Ζ. ζούσαν μαζί εκείνη την περίοδο μαζί με τα τέσσερα παιδιά τους και τους γονείς της κ. Ζ.

II. ΣΧΕΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

42. Το Σύνταγμα της Ρωσίας κατοχυρώνει την ισότητα των δικαιωμάτων και ελευθεριών για όλους, ανεξάρτητα από το φύλο, την κοινωνική κατάσταση ή τη θέση εργασίας, ειδικότερα. Οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα και ελευθερίες και ίσες ευκαιρίες (άρθρο 19, παράγραφοι 2-3).

43. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει, επίσης, την προστασία της μητρότητας και της οικογένειας από την πολιτεία. Η φροντίδα και η ανατροφή των παιδιών, αποτελεί ισότιμο δικαίωμα και υποχρέωση και των δύο γονέων (άρθρο 38, παράγραφοι 1-2).

44. Ο Εργατικός Κώδικας της 30ής Δεκεμβρίου 2001 προβλέπει ότι οι γυναίκες δικαιούνται την ονομαζόμενη «άδεια εγκυμοσύνης και τοκετού» (άδεια μητρότητας), διάρκειας 70 ημερών πριν από τον τοκετό και 70 ημερών μετά από αυτόν (άρθρο 255). Επιπλέον, οι γυναίκες δικαιούνται τριετή «άδεια φροντίδας τέκνου» (γονική άδεια). Η γονική άδεια μπορεί να χορηγηθεί εν όλω ή εν μέρει και στον πατέρα του παιδιού, τη γιαγιά του, τον παππού του, σε κηδεμόνα ή σε οποιονδήποτε συγγενή, εάν έχει όντως αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού. Ο λαμβάνων τη γονική άδεια διατηρεί τη θέση εργασίας του. Η περίοδος της γονικής άδειας λαμβάνεται υπόψη στον υπολογισμό της αρχαιότητας (άρθρο 256).

45. Ο ομοσπονδιακός νόμος περί υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης για άδειες ασθενείας ή άδειες μητρότητας (αριθ. 255-FZ της 29ης Δεκεμβρίου 2006) προβλέπει ότι κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, η γυναίκα λαμβάνει επίδομα μητρότητας που καταβάλλεται από το Κρατικό Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων και αντιστοιχεί στο 100% του μισθού της (παράγραφος 11). Κατά τη διάρκεια του πρώτου και μισού έτους της γονικής άδειας, το πρόσωπο που έχει αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού λαμβάνει μηνιαία επιδόματα παιδικής μέριμνας, τα οποία καταβάλλονται από το Κρατικό Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων και ανέρχονται στο 40% του μισθού, αλλά δεν είναι λιγότερα από 1.500 RUB (περίπου 37,5 EUR) για το πρώτο παιδί και 3.000 RUB (περίπου 75 EUR) για κάθε επόμενο παιδί [παράγραφος 11(2)]. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου και μισού έτους της γονικής άδειας, δεν προβλέπεται καμία καταβολή κοινωνικής ασφάλισης ή επιδόματος.

46. Ο ομοσπονδιακός νόμος περί του καθεστώτος των στρατιωτικών (αριθ. 76-FZ της 27ης Μαΐου 1998 «ο Νόμος περί στρατιωτικής υπηρεσίας») προβλέπει ότι οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται άδεια μητρότητας και γονική άδεια, σύμφωνα με τον εργατικό κώδικα [παράγραφος 11(13)]. Δεν υπάρχουν ανάλογες διατάξεις για τους άνδρες στρατιωτικούς.

47. Ο νόμος επίσης προβλέπει ότι οι γυναίκες στρατιωτικοί, όπως και οι στρατιωτικοί που ανατρέφουν παιδιά που στερούνται μητρικής/ πατρικής φροντίδας, δικαιούνται κοινωνικά επιδόματα σύμφωνα με τους ομοσπονδιακούς νόμους και άλλες νομικές πράξεις σχετικές με την προστασία της οικογένειας, της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας [παράγραφος 10(9)].

48. Σύμφωνα με τον Κανονισμό περί της στρατιωτικής υπηρεσίας, που θεσπίστηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 1237 της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, μια γυναίκα στρατιωτικός δικαιούται άδεια μητρότητας, γονική άδεια μέχρι τρία έτη, καθώς και όλες τις σχετικές παροχές και επιδόματα. Ένας συμβασιούχος άνδρας στρατιωτικός δικαιούται άδεια μέχρι και τρεις μήνες σε μια από τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) εάν η σύζυγός του απεβίωσε κατά τον τοκετό ή β) εάν εκείνος ανατρέφει ένα ή περισσότερα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών (εάν πρόκειται για παιδιά με ειδικές ανάγκες, κάτω των 16 ετών), τα οποία έχουν στερηθεί τη μητρική φροντίδα (σε περίπτωση θανάτου της μητέρας, αφαίρεσης γονικής μέριμνας, μακροχρόνιας ασθένειας ή άλλης περίπτωσης όπου τα παιδιά του στερούνται μητρικής φροντίδας) (άρθρο 32).

III. ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

A. Έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών

1. Η Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών

49. Το άρθρο 5 της Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW), που υιοθετήθηκε το 1979 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και κυρώθηκε από τη Ρωσία το 1981, προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα Κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε:

α) να τροποποιήσουν τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών, με σκοπό να επιτευχθεί η εξάλειψη των προκαταλήψεων και συνηθειών και όλων των πρακτικών που στηρίζονται σε απόψεις περί κατωτερότητας ή ανωτερότητας του ενός από τα δύο φύλα ή σε καθιερωμένους ρόλους ανδρών και γυναικών,

β) να διασφαλίσουν ότι η οικογενειακή διαπαιδαγώγηση περιλαμβάνει τη σωστή κατανόηση της μητρότητας ως μιας κοινωνικής λειτουργίας και την αναγνώριση της κοινής ευθύνης ανδρών και γυναικών στην ανατροφή και εξέλιξη των παιδιών τους, δεδομένου ότι το συμφέρον των παιδιών αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα σε όλες τις περιπτώσεις».

50. Στο άρθρο 16, παράγραφο 1, προβλέπει, στο μέτρο που είναι συναφή, τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών σε όλα τα ζητήματα που αφορούν τον γάμο και τις οικογενειακές σχέσεις και ειδικότερα, θα πρέπει να διασφαλίσουν, με βάση την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών:

(...)

δ) Τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις ως γονέων, ανεξάρτητα από τη συζυγική τους κατάσταση, σε θέματα που αφορούν τα παιδιά τους. Σε όλες τις περιπτώσεις, θα προέχει το συμφέρον των παιδιών, (...)

51. Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της επί των περιοδικών εκθέσεων που υποβλήθηκαν από τη Ρωσική Ομοσπονδία και υιοθετήθηκαν στις 30 Ιουλίου 2010, η Επιτροπή CEDAW δήλωσε ειδικότερα τα εξής:

«20. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει την ανησυχία της για την επιμονή των πρακτικών, των παραδόσεων, της πατριαρχικής νοοτροπίας και των βαθιά ριζωμένων στερεοτύπων σχετικά με τους ρόλους, τις ευθύνες και την ταυτότητα των γυναικών και ανδρών σε όλους τομείς της ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή ανησυχεί για την επανειλημμένη έμφαση που δίνει το κράτος μέλος στον ρόλο των γυναικών ως μητέρων και ως παρόχων φροντίδας. Η Επιτροπή ανησυχεί (...) για το ότι, έως τώρα, το κράτος μέλος δεν έχει αναλάβει αποτελεσματική και συστηματική δράση για να τροποποιήσει ή να εξαλείψει τα στερεότυπα και τις αρνητικές παραδοσιακές αξίες και πρακτικές.

21. Η Επιτροπή καλεί το κράτος μέλος να θέσει σε εφαρμογή χωρίς καθυστέρηση μια ολοκληρωμένη στρατηγική, που να περιλαμβάνει την αναθεώρηση και διαμόρφωση της νομοθεσίας και τον καθορισμό στόχων και χρονοδιαγραμμάτων, ώστε να τροποποιήσει ή να εξαλείψει τις παραδοσιακές πρακτικές και τα στερεότυπα διάκρισης κατά των γυναικών (...) Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η μετατόπιση της εστίασης από τις γυναίκες, κυρίως ως συζύγων και μητέρων, σε άτομα κοινωνικά ισότιμα με τους άνδρες ήταν αναγκαία για την πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης και την επίτευξη ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών (...)

2. Έγγραφα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας

52. Το άρθρο 1 της Σύμβασης C111 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας σχετικά με τις διακρίσεις στην εργασία και την απασχόληση, που εγκρίθηκε το 1958 και κυρώθηκε από τη Ρωσική Ομοσπονδία το 1961, έχει ως εξής:

«1. Για τους σκοπούς αυτής της Σύμβασης, ο όρος *διάκριση* περιλαμβάνει:

α) κάθε διάκριση, αποκλεισμό ή προτίμηση που γίνεται με βάση τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη θρησκεία, τις πολιτικές πεποιθήσεις, την εθνική καταγωγή ή την

κοινωνική προέλευση, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση ή εξασθένηση της ισότητας των ευκαιριών ή της μεταχείρισης στην εργασία ή την απασχόληση,

β) κάθε άλλη διάκριση, αποκλεισμό ή προτίμηση, που έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση ή εξασθένηση της ισότητας των ευκαιριών ή της μεταχείρισης στην εργασία ή την απασχόληση, όπως μπορεί να καθορίζεται από το ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος μετά από διαβουλεύσεις με οργανώσεις που εκπροσωπούν τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, όπου αυτές υπάρχουν, καθώς και με άλλους αρμόδιους φορείς.

2. Κάθε διάκριση, αποκλεισμός ή προτίμηση σχετικά με κάποια συγκεκριμένη εργασία, που βασίζεται στις εγγενείς αιτιότητες αυτής, δεν θα πρέπει να θεωρείται διάκριση (...)

53. Το άρθρο 3, παράγραφος 1 της Σύμβασης 156 της ΔΟΕ περί ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης των εργαζόμενων ανδρών και γυναικών: εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις, που υιοθετήθηκε το 1981 και κυρώθηκε από τη Ρωσική Ομοσπονδία το 1998, έχει ως εξής:

«Με σκοπό τη δημιουργία πραγματικής ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών, κάθε μέλος θα πρέπει να θέσει ως στόχο της εθνικής του πολιτικής να δίνει τη δυνατότητα σε άτομα με οικογενειακές υποχρεώσεις που εργάζονται ή θέλουν να εργαστούν ν' ασκήσουν αυτό το δικαίωμα, χωρίς να υπόκεινται σε διακρίσεις και, στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό, χωρίς να υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της εργασίας τους και των οικογενειακών τους υποχρεώσεων».

54. Το άρθρο 22 της σύστασης 165 που συμπληρώνει αυτή τη σύμβαση, προβλέπει τα ακόλουθα:

«(1) Ο κάθε γονέας θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα, κατά την περίοδο που ακολουθεί την άδεια μητρότητας, να λαμβάνει άδεια απουσίας (γονική άδεια), χωρίς να παραιτείται της εργασίας του και έχοντας διασφαλίσει τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν.

(2) Το εύρος της περιόδου που ακολουθεί την άδεια μητρότητας, καθώς και η διάρκεια και οι όροι της άδειας απουσίας που αναφέρονται στην υποπαράγραφο (1) αυτής της παραγράφου θα πρέπει να καθορίζονται σε κάθε χώρα με έναν από τους τρόπους που αναφέρονται στην παράγραφο (3) της παρούσας σύστασης.

(3) Η άδεια απουσίας που αναφέρεται στην υποπαράγραφο (1) αυτής της παραγράφου μπορεί να χορηγείται σταδιακά».

B. Κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης

1. Ο Κοινωνικός Χάρτης

55. Ο αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης κυρώθηκε από τη Ρωσική Ομοσπονδία το 2009. Η Ρωσική Ομοσπονδία δήλωσε ότι θεωρεί ότι δεσμεύεται, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 27, το οποίο έχει ως εξής:

«Με σκοπό να εξασφαλιστεί η άσκηση του δικαιώματος στην ισότητα των ευκαιριών και την μεταχείριση μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών με οικογενειακές υποχρεώσεις, καθώς και μεταξύ αυτών και άλλων εργαζομένων, τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

(...)

2. να παρέχουν τη δυνατότητα στον κάθε γονέα να λαμβάνει, κατά την περίοδο που ακολουθεί την άδεια μητρότητας, γονική άδεια για να φροντίσει ένα παιδί, η διάρκεια και οι όροι της οποίας θα πρέπει να καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική».

2. Ψηφίσματα και συστάσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης

56. Στην σύσταση 1274(2002) περί γονικής άδειας, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση δήλωσε τα ακόλουθα:

«1. Η γονική άδεια θεσπίστηκε για πρώτη φορά στην Ευρώπη πάνω από έναν αιώνα πριν, ως βασικό στοιχείο της κοινωνικής και εργασιακής πολιτικής για τις γυναίκες που εργάζονταν κατά την περίοδο του τοκετού. Σκοπός της ήταν να προστατέψει την υγεία των μητέρων και να τους δώσει τη δυνατότητα να φροντίσουν τα παιδιά τους.

2. Η γονική άδεια έχει προσαρμοστεί έκτοτε για να εξυπηρετεί όχι μόνον τις ανάγκες των γυναικών, αλλά και των ανδρών που επιθυμούν να εξισορροπήσουν την εργασία και την οικογενειακή ζωή και να εξασφαλίσουν την ευημερία των παιδιών τους.

3. Το ζήτημα της γονικής άδειας είναι στενά συνδεδεμένο με τον ρόλο των ανδρών στην οικογενειακή ζωή, δεδομένου ότι επιτρέπει μια πραγματική συνεργασία στην κατανομή των ευθυνών μεταξύ γυναικών και ανδρών, τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στον δημόσιο χώρο (...)

57. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επισήμανε επίσης ότι η γονική άδεια δεν εφαρμόστηκε εξίσου σε όλα τα κράτη μέλη. Ως εκ τούτου, κάλεσε τα κράτη μέλη ιδίως:

«i. να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλίσουν, εάν δεν το έχουν κάνει ήδη, πως οι νομοθεσίες τους αναγνωρίζουν διαφορετικούς τύπους οικογενειακών δομών και, κατ' επέκταση, να καθιερώσουν την αρχή της γονικής άδειας μετ' αποδοχών, συμπεριλαμβανομένης της άδειας σε περίπτωση υιοθεσίας,

ii. να δημιουργήσουν τις κατάλληλες δομές για την εφαρμογή της γονικής άδειας, συμπεριλαμβανομένης της άδειας σε περίπτωση υιοθεσίας (...)

58. Στη σύσταση 1769(2006) περί της ανάγκης εναρμόνισης της εργασίας και της οικογενειακής ζωής, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επισήμανε ότι πολλά κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης απέιχαν πολύ από την επίτευξη αυτού του στόχου και ότι η κατάσταση αυτή τιμωρούσε κυρίως τις γυναίκες, μιας και αυτές εξακολουθούσαν να φέρουν τη μεγαλύτερη ευθύνη της λειτουργίας του σπιτιού και της ανατροφής των μικρών παιδιών, ενώ πολύ συχνά φρόντιζαν και τους προστατευόμενους

γονείς τους ή άλλους προστατευόμενους ηλικιωμένους. Ως εκ τούτου, καλούσε την Επιτροπή Υπουργών να απευθύνει σύσταση στα κράτη μέλη, με την οποία να τους ζητάει ειδικότερα:

«8.3. Να λάβουν μέτρα ώστε να διευκολύνουν την εναρμόνιση της εργασίας και της οικογενειακής ζωής με στόχο τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένης:

(...)

8.3.5. της παροχής επαρκούς αμοιβής/ αποζημίωσης κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας,

8.3.6. της εισαγωγής, αν δεν το έχουν ήδη κάνει, γονικής άδειας μετ' αποδοχών και της παρότρυνσης των ανδρών να την λαμβάνουν.

(...)

8.3.8. της εισαγωγής κοινωνικά προστατευόμενης γονικής άδειας μετ' αποδοχών, η οποία να μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ευελιξία από τον πατέρα και τη μητέρα, λαμβάνοντας ειδική μέριμνα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι άνδρες θα μπορούν πράγματι να κάνουν χρήση αυτής».

3. Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών

59. Στη σύσταση R (96) 5 για την εναρμόνιση της εργασίας και της οικογενειακής ζωής η Επιτροπή Υπουργών, αναγνωρίζοντας την ανάγκη λήψης καινοτόμων μέτρων για την εναρμόνιση εργασίας και οικογενειακής ζωής, πρότεινε στα κράτη μέλη:

I. Να αναλάβουν δράση, εντός των ορίων μιας γενικότερης πολιτικής προώθησης ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης, ώστε να δώσουν τη δυνατότητα σε γυναίκες και άνδρες, χωρίς διάκριση, να συνδυάσουν καλύτερα την εργασία με την οικογενειακή ζωή.

II. Να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν τα μέτρα και τις γενικές αρχές που περιγράφονται στο παράρτημα αυτής της σύστασης, με τον τρόπο που θεωρούν καταλληλότερο, ώστε να επιτύχουν αυτόν τον στόχο υπό το πρίσμα των εθνικών τους ιδιαιτεροτήτων και προτιμήσεων».

60. Αναφορικά με τη μητρότητα, την πατρότητα και τη γονική άδεια, το παράρτημα της προαναφερόμενης σύστασης διευκρινίζει τα ακόλουθα:

«12. Οι γυναίκες θα πρέπει να δικαιούνται νομική προστασία σε περίπτωση εγκυμοσύνης και ειδικότερα, μια επαρκή περίοδο άδειας μητρότητας, επαρκείς αποδοχές ή επιδόματα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και προστασία των θέσεων εργασίας τους.

13. Οι πατέρες των νεογέννητων παιδιών θα πρέπει επίσης να δικαιούνται μια σύντομη περίοδο άδειας για να βρίσκονται με τις οικογένειές τους. Επιπλέον, τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα λήψης γονικής άδειας κατά τη διάρκεια μιας περιόδου που θα καθοριστεί από τις εθνικές αρχές, χωρίς να χάνουν ούτε την εργασία τους ούτε κάποιο από τα συναφή δικαιώματα που

προβλέπονται από την κοινωνική προστασία ή τους κανονισμούς απασχόλησης. Θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα μια τέτοια γονική άδεια να λαμβάνεται τμηματικά και να κατανέμεται μεταξύ των γονέων.

14. Τα μέτρα που περιγράφονται στην παράγραφο 13 θα πρέπει να εφαρμόζονται ισότιμα προς όφελος των προσώπων που υιοθετούν ένα παιδί.

15. Η επιστροφή στην εργασία κατά το τέλος της περιόδου της γονικής άδειας θα πρέπει να διευκολύνεται, για παράδειγμα, από επαγγελματική καθοδήγηση και διευκολύνσεις εκπαίδευσης».

61. Η σύσταση Rec(2007)17 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τα πρότυπα και τους μηχανισμούς ισότητας των φύλων προτείνει, ειδικότερα:

«(...) οι κυβερνήσεις των κρατών μελών να λάβουν ή να ενισχύσουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εφαρμοστεί στην πράξη η ισότητα των φύλων, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τους τις ακόλουθες αρχές και πρότυπα:

(...)

B. Πρότυπα σε συγκεκριμένους τομείς:

(...)

5. Εναρμόνιση της ιδιωτικής/ οικογενειακής ζωής και της επαγγελματικής/ δημόσιας ζωής

34. Τα στερεότυπα των φύλων και ένας ισχυρός διαχωρισμός των ρόλων των φύλων επηρεάζουν τα κοινωνικά μοντέλα, τα οποία έχουν την τάση να θεωρούν τις γυναίκες κυρίως υπεύθυνες για την οικογενειακή και ιδιωτική ζωή (στον τομέα της μη αμειβόμενης εργασίας) και τους άνδρες για τη δημόσια και επαγγελματική ζωή (στον τομέα της αμειβόμενης εργασίας). Αυτός ο διαχωρισμός οδηγεί στη διατήρηση της άνιση κατανομή των οικιακών και οικογενειακών ευθυνών και αποτελεί μία από τις κυριότερες αιτίες για τη διάκριση κατά των γυναικών στην αγορά εργασίας και για την περιορισμένη συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

35. Η ισορροπημένη συμμετοχή των γυναικών και ανδρών στην επαγγελματική/ δημόσια ζωή και στην ιδιωτική/ οικογενειακή ζωή, αποτελεί, συνεπώς, το κλειδί για την ισότητα των φύλων και είναι ουσιώδης για την εξέλιξη της κοινωνίας. Από την άλλη μεριά, η εναρμόνιση της εργασίας και της δημόσιας ζωής με την οικογενειακή και ιδιωτική ζωή, που προωθεί την προσωπική καταξίωση στη δημόσια, επαγγελματική, κοινωνική και οικογενειακή ζωή, αποτελεί προϋπόθεση για μια ουσιαστική ποιότητα ζωής για όλους, γυναίκες και άνδρες, κορίτσια και αγόρια και για την πλήρη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα.

36. Από αυτή την άποψη, τα στοιχεία που καταδεικνύουν την πολιτική βούληση και δέσμευση των κρατών ως προς την ισότητα των φύλων περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

(...)

iii. Την υιοθέτηση/ ύπαρξη και επιβολή της νομοθεσίας περί προστασίας της μητρότητας και της πατρότητας, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων για την άδεια μητρότητας μετ' αποδοχών, τη γονική άδεια μετ' αποδοχών που είναι ισότιμα προσιτή και στους δύο γονείς και για τη μη μεταβιβάσιμη γονική άδεια μετ' αποδοχών, καθώς επίσης και συγκεκριμένων μέτρων που να απευθύνονται ισότιμα στους εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες, ώστε να τους επιτραπεί η εκπλήρωση των οικογενειακών ευθυνών, συμπεριλαμβανομένης της φροντίδας και αρωγής άρρωστων ή με αναπηρία παιδιών ή προστατευόμενων ατόμων».

62. Τέλος, στη σύσταση Rec(2010)4 για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μελών των ενόπλων δυνάμεων, η Επιτροπή Υπουργών συνέστησε στις κυβερνήσεις των κρατών μελών να διασφαλίσουν, ιδίως, ότι «οι αρχές που τίθενται στο παράρτημα της παρούσας σύστασης συμμορφώνονται με την εθνική νομοθεσία και την πρακτική που σχετίζεται με τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων». Η αρχή 39 στο παράρτημα της παρούσας σύστασης ορίζει ότι «τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων που είναι γονείς μικρών παιδιών θα πρέπει να απολαμβάνουν άδειας μητρότητας ή πατρότητας, κατάλληλων παροχών για τη φροντίδα των παιδιών, πρόσβασης σε νηπιαγωγεία και σε κατάλληλα συστήματα υγείας και εκπαίδευσης για παιδιά».

Γ. Έγγραφο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Οι οδηγίες του Συμβουλίου

63. Η οδηγία 96/34/ΕΚ του Συμβουλίου της 3ης Ιουνίου 1996 σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο περί γονικής άδειας, που συνήφθη από την UNICE (Ένωση βιομηχανικών και εργοδοτικών συνδέσμων της Ευρώπης), το CEEP (Ευρωπαϊκό κέντρο δημοσίων επιχειρήσεων και επιχειρήσεων γενικού οικονομικού συμφέροντος) και την ETUC (Ευρωπαϊκή συνομοσπονδία συνδικάτων), έθεσε σε εφαρμογή την εν λόγω συμφωνία, η οποία είχε συναφθεί στις 14 Δεκεμβρίου 1995 μεταξύ των εν λόγω διακλαδικών οργανώσεων εκπροσώπησης και προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Ρήτρα 2: Γονική άδεια

1. Αυτή η συμφωνία παρέχει, με την επιφύλαξη της ρήτρας 2.2, στους εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες το ατομικό δικαίωμα της γονικής άδειας σε περίπτωση γέννησης ή υιοθεσίας ενός παιδιού, ώστε να τους επιτρέψει να το φροντίσουν για τρεις τουλάχιστον μήνες και μέχρι μιας ορισμένης ηλικίας έως 8 ετών, η οποία θα καθορίζεται από τα κράτη μέλη ή/και από τους εργοδότες και εργαζόμενους.

2. Για την προώθηση ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών, τα μέρη στην παρούσα συμφωνία θεωρούν ότι το δικαίωμα της γονικής άδειας που παρέχεται σύμφωνα με τη ρήτρα 2.1 θα πρέπει, καταρχήν, να χορηγείται ως μη μεταβιβάσιμο (...)

64. Η οδηγία 2010/18/ΕΕ του Συμβουλίου της 8ης Μαρτίου 2010 σχετικά με την εφαρμογή της αναθεωρημένης συμφωνίας-πλασιού για τη γονική άδεια μεταξύ των BUSINESSSEUROPE, UEAPME, CEEP και της ETUC αντικατέστησε την οδηγία 96/34/ΕΚ. Η αναθεωρημένη συμφωνία-πλαίσιο ορίζει τα ακόλουθα:

«Ρήτρα 2: Γονική άδεια

1. Αυτή η συμφωνία παρέχει στους εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες το ατομικό δικαίωμα της γονικής άδειας σε περίπτωση γέννησης ή υιοθεσίας ενός παιδιού, ώστε να το φροντίσουν μέχρι μιας ορισμένης ηλικίας έως οκτώ ετών, η οποία θα καθορίζεται από τα κράτη μέλη ή/και τους κοινωνικούς εταίρους.

2. Η άδεια θα πρέπει να χορηγείται για μια περίοδο τουλάχιστον τεσσάρων μηνών και για την προώθηση ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών θα πρέπει, καταρχήν, να χορηγείται ως μη μεταβιβάσιμη. Για να ενθαρρυνθεί μια περισσότερο ισότιμη χρήση της άδειας και από τους δύο γονείς, θα πρέπει ο ένας τουλάχιστον από τους τέσσερις μήνες να παρέχεται ως μη μεταβιβάσιμος. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της μη μεταβιβάσιμης περιόδου θα πρέπει να καθορίζονται σε εθνικό επίπεδο μέσω της νομοθεσίας ή/και των συλλογικών συμβάσεων, αφού ληφθούν υπόψη οι υπάρχουσες ρυθμίσεις των κρατών μελών για τις άδειες».

2. Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

65. Η υπόθεση *Joseph Griesmar κατά Ministre de l'Economie, des Finances et de l'Industrie, Ministre de la Fonction publique, de la Réforme de l'Etat et de la Démocratisation* ασχολείται με το ότι το επίδομα αρχαιότητας για τον υπολογισμό της συντάξεως υπαλλήλων που έχουν παιδιά αποδίδεται μόνο σε γυναίκες δημοσίους υπαλλήλους, σύμφωνα με το γαλλικό αστικό και στρατιωτικό συνταξιοδοτικό σύστημα. Στην απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2001, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο παρατήρησε ότι η χορήγηση αυτού του επιδόματος δεν συνδεόταν με την άδεια μητρότητας ή με τις ζημίες που υφίσταται μια γυναίκα δημόσιος υπάλληλος στη σταδιοδρομία της λόγω της απουσίας της από την εργασία κατά την περίοδο που ακολουθεί τη γέννηση ενός παιδιού. Το επίδομα αυτό συνδεόταν με μια ξεχωριστή περίοδο, αυτή που αφιερωνόταν στην ανατροφή των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θεώρησε ότι η κατάσταση ενός άνδρα και μιας γυναίκας δημοσίου υπαλλήλου σε σχέση με την ανατροφή των παιδιών ήταν παρεμφερής. Ειδικότερα, το γεγονός ότι οι γυναίκες δημόσιοι υπάλληλοι επηρεάζονταν περισσότερο από τα μειονεκτήματα εργασιακής φύσεως που συνεπάγεται η ανατροφή των παιδιών, επειδή πρόκειται για ένα καθήκον που γενικότερα τελείται από γυναίκες, δεν αποτέλεσε εμπόδιο ώστε να θεωρείται η κατάστασή τους συγκρίσιμη με αυτή ενός άνδρα δημοσίου υπαλλήλου, ο οποίος είχε αναλάβει την ανατροφή των παιδιών του και ως εκ τούτου είχε εκτεθεί στα ίδια μειονεκτήματα σχετικά με τη σταδιοδρομία.

66. Περαιτέρω, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επισήμανε ότι η γαλλική νομοθεσία εισήγαγε μια διαφορά ως προς τη μεταχείριση με βάση το φύλο όσον αφορά τους άνδρες δημόσιους υπαλλήλους, οι οποίοι είχαν πράγματι αναλάβει το έργο της ανατροφής των παιδιών τους. Το μέτρο αυτό δεν ήταν δικαιολογημένο, διότι δεν ήταν τέτοιας μορφής που να αντισταθμίζει τα μειονεκτήματα στα οποία ήταν εκτεθειμένες οι σταδιοδρομίες των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων, βοηθώντας αυτές τις γυναίκες να διάγουν την επαγγελματική τους ζωή σε μια ισότιμη βάση με τους άνδρες. Αντίθετα, αυτό το μέτρο περιοριζόταν στο να χορηγήσει στις γυναίκες δημοσίων υπαλλήλων που ήταν μητέρες ένα επίδομα αρχαιότητας κατά την ημερομηνία συνταξιοδότησής τους, χωρίς όμως να τους παρέχει επανόρθωση για τα προβλήματα που πιθανόν αντιμετώπισαν κατά την πορεία της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Συνεπώς, η γαλλική νομοθεσία παραβίασε την αρχή της ίσης αμοιβής, στον βαθμό που εξαιρέσε τους άνδρες δημόσιους υπαλλήλους που μπορούσαν να αποδείξουν ότι είχαν αναλάβει την ανατροφή των παιδιών τους, από το δικαίωμά τους στο επίδομα.

67. Η απόφαση που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στις 30 Σεπτεμβρίου 2010 επί της υπόθεσης *Roca Álvarez κατά Sesa Start España ETT* ασχολείται με το ζήτημα του εάν η άρνηση της «άδειας θηλασμού» (μείωση της εργάσιμης ημέρας κατά μισή ώρα με σκοπό τη σίτιση του μωρού) στους εργαζόμενους πατέρες, τη στιγμή που οι εργαζόμενες μητέρες δικαιούνται τέτοια άδεια, ισοδυναμεί με διάκριση λόγω φύλου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι η θέση ενός άνδρα και μιας γυναίκας εργαζόμενων, πατέρα και μητέρας μικρού παιδιού, ήταν συγκρίσιμες σε σχέση με την πιθανή ανάγκη τους να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους για να φροντίσουν το παιδί τους. Η ισπανική νομοθεσία καθιέρωσε μια διαφοροποίηση με βάση το φύλο, μεταξύ των μητέρων με καθεστώς εργαζόμενου ατόμου και των πατέρων με το ίδιο καθεστώς.

68. Όσον αφορά τον δικαιολογητικό λόγο για μια τέτοια διαφορά στη μεταχείριση, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θεώρησε αρχικά ότι η εν λόγω άδεια είχε προέλθει από το βιολογικό γεγονός του θηλασμού και χορηγούταν ως δικαίωμα ακόμα και στις περιπτώσεις της σίτισης με μπιμπερό. Θα μπορούσε συνεπώς να θεωρηθεί ως χρόνος αποκλειστικά αφιερωμένος στο παιδί και ως ένα μέτρο που συνδέει την οικογενειακή ζωή και την εργασία, μετά το πέρας της άδειας μητρότητας. Η σίτιση και η αφιέρωση χρόνου στο παιδί θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν εξίσου καλά και από τον πατέρα και από την μητέρα. Συνεπώς, αυτή η άδεια φαινόταν να παρέχεται σε εργαζόμενους που είχαν την ιδιότητα των γονέων. Δεν θα μπορούσε κατά συνέπεια να θεωρηθεί ότι διασφαλίζει την προστασία της βιολογικής κατάστασης της γυναίκας μετά την εγκυμοσύνη ή την προστασία της ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ μιας μητέρας και του παιδιού της.

69. Δευτερευόντως, το εν λόγω μέτρο δεν αποτελεί επιτρεπτό πλεονέκτημα που δίνεται στις γυναίκες προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστική ικανότητά τους στην αγορά εργασίας και να ακολουθήσουν μια σταδιοδρομία επί ίσοις όροις με τους άνδρες. Αντιθέτως, το γεγονός ότι αυτή την άδεια μπορούσε να την λάβει μόνο μια γυναίκα εργαζόμενη, ενώ δεν μπορούσε να την λάβει ένας άνδρας εργαζόμενος, ευθυνόταν για τη διαίωνιση της παραδοσιακής κατανομής των ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών και τη διατήρηση του δευτερεύοντα ρόλου των ανδρών σε σχέση με τις γυναίκες, όσον αφορά την άσκηση των καθηκόντων τους ως γονέων. Η άρνηση του δικαιώματος στην εν λόγω άδεια στους εργαζόμενους πατέρες με μόνη αιτιολογία ότι η μητέρα του παιδιού δεν εργαζόταν, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα ότι η μητέρα θα έπρεπε να περιορίσει την δραστηριότητά της ως αυτο-απασχολούμενη και να φέρει μόνη της το βάρος που συνεπάγεται η γέννηση του παιδιού της, χωρίς να μπορεί ο πατέρας του παιδιού να μετριάσει αυτό το βάρος. Κατά συνέπεια, ένα τέτοιο μέτρο δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξαλείφει ή μειώνει τις υπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες, ούτε ότι αποσκοπεί στην επίτευξη μιας ουσιαστικής και όχι τυπικής ισότητας μειώνοντας τις πραγματικές κοινωνικές ανισότητες που θα μπορούσαν να προκύψουν και συνεπώς στην πρόληψη ή την αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων στις επαγγελματικές σταδιοδρομίες των εμπλεκόμενων προσώπων.

70. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατέληξε ότι οι σχετικές διατάξεις της ισπανικής νομοθεσίας ήταν ασυμβίβαστες με τη νομοθεσία της ΕΕ.

Δ. Έγγραφο συγκριτικού δικαίου

71. Το Δικαστήριο διεξήγαγε μια συγκριτική μελέτη των νομοθεσιών τριάντα τριών κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Αλβανία, Αρμενία, Αυστρία, Αζερμπαϊτζάν, Βέλγιο, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Φινλανδία, «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας», Γαλλία, Γεωργία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μολδαβία, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σερβία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο).

72. Η συγκριτική μελέτη έδειξε ότι, όσον αφορά τους πολίτες, σε δύο κράτη (Αρμενία και Ελβετία), το δικαίωμα στη γονική άδεια περιορίζεται στις γυναίκες. Σε ένα κράτος (Τουρκία), οι άνδρες που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα δεν δικαιούνται γονική άδεια, ενώ οι άνδρες δημόσιοι υπάλληλοι την δικαιούνται. Σε ένα κράτος (Βοσνία και Ερζεγοβίνη), οι άνδρες μπορούν να λαμβάνουν γονική άδεια υπό ορισμένες προϋποθέσεις (για παράδειγμα, σε περίπτωση που το παιδί στερείται μητρικής φροντίδας). Σε ένα κράτος (Αλβανία) ο νόμος δεν προβλέπει κανένα δικαίωμα γονικής άδειας. Στα υπόλοιπα εικοσιοκτώ κράτη τόσο οι άνδρες, όσο και οι γυναίκες που δεν είναι στρατιωτικοί, δικαιούνται ισότιμα γονική άδεια.

73. Σε κάποιες χώρες, η γονική άδεια αποτελεί οικογενειακό δικαίωμα που μοιράζεται μεταξύ των γονέων κατ' επιλογή τους (για παράδειγμα στο Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και τη Ρουμανία). Σε άλλες χώρες, αποτελεί ατομικό δικαίωμα και ο κάθε γονέας δικαιούται ένα ορισμένο τμήμα της γονικής άδειας (για παράδειγμα στο Βέλγιο, στην Κροατία, στην Τσεχική Δημοκρατία, στο Λουξεμβούργο και στην Ιταλία). Στη Σουηδία το δικαίωμα είναι εν μέρει οικογενειακό και εν μέρει ατομικό, με κάθε γονέα να δικαιούται 60 ημέρες και να μοιράζονται μεταξύ τους τις υπόλοιπες, όπως εκείνοι επιλέξουν. Σε μερικές χώρες, η γονική άδεια χορηγείται άνευ αποδοχών (για παράδειγμα Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο). Σε άλλες, η γονική άδεια χορηγείται εν όλω ή εν μέρει μετ' αποδοχών (για παράδειγμα Αζερμπαϊτζάν, Τσεχική Δημοκρατία, Λουξεμβούργο, Σερβία και Πορτογαλία). Υπάρχουν επίσης διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς τη διάρκεια της γονικής άδειας, η οποία κυμαίνεται από τρεις μήνες (Βέλγιο) έως τρία έτη (Ισπανία).

74. Όσον αφορά το προσωπικό του στρατού, φαίνεται ότι σε ένα κράτος (Αλβανία), ρητώς δεν δικαιούται γονική άδεια. Σε έξι κράτη (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία, Μολδαβία, Ελβετία και Τουρκία), μόνο οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται τέτοια άδεια. Σε τρία κράτη (Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία και Σερβία), όλες οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται γονική άδεια, ενώ οι άνδρες στρατιωτικοί δικαιούνται τέτοια άδεια μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα εάν η μητέρα έχει αποβιώσει, έχει εγκαταλείψει το παιδί, είναι σοβαρά άρρωστη ή είναι ανίκανη να φροντίσει το παιδί για δικαιολογημένη αιτία. Στα υπόλοιπα είκοσι τρία κράτη, τόσο οι άνδρες, όσο και οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται ισότιμα γονική άδεια.

75. Σε μερικές χώρες (για παράδειγμα, Αυστρία, Κροατία, Κύπρο, Εσθονία, Φινλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Πολωνία, Πορτογαλία, Σερβία και Σουηδία), η γονική άδεια των στρατιωτικών ρυθμίζεται από τις ίδιες γενικές διατάξεις που εφαρμόζονται και στους πολίτες. Σε άλλες χώρες (για παράδειγμα, Τσεχική Δημοκρατία, Λετονία, Ελλάδα, Λιθουανία, Ρουμανία και Γαλλία), η γονική άδεια ρυθμίζεται από ειδικές διατάξεις, οι οποίες, παρά ταύτα, δεν έχουν ιδιαίτερες διαφορές συγκριτικά με τους κανόνες που εφαρμόζονται στους πολίτες. Σε πέντε χώρες (Ισπανία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Βέλγιο και Ηνωμένο Βασίλειο) οι ειδικές διατάξεις που ρυθμίζουν τη γονική άδεια για το προσωπικό του στρατού περιέχουν ορισμένες διαφορές ή περιορισμούς που δεν ισχύουν για τους πολίτες. Για παράδειγμα, η νομοθεσία των Κάτω Χωρών ορίζει ότι η γονική άδεια μπορεί να αναβάλλεται όταν επιβάλλεται κάτι τέτοιο από «σημαντικά συμφέροντα της υπηρεσίας». Στη Γερμανία το προσωπικό του στρατού απολαμβάνει το ίδιο καθεστώς δικαιωμάτων με τους πολίτες, όσον αφορά τη γονική άδεια. Ωστόσο, το Υπουργείο Άμυνας μπορεί ν' αντιταχθεί στη χορήγηση γονικής άδειας σε έναν ή μια στρατιωτικό ή να

τον/την ανακαλέσει στην υπηρεσία, λόγω επιτακτικών αναγκών εθνικής άμυνας. Παρομοίως, στο Ηνωμένο Βασίλειο, το προσωπικό που υπηρετεί στον στρατό, το οποίο κατά βάση έχει το ίδιο δικαίωμα στη γονική άδεια με τους πολίτες, πιθανόν να μην μπορεί να λάβει την άδεια αυτή όποτε το θελήσει, εάν θεωρηθεί ότι επηρεάζεται η αξιόμαχη αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

I. ΕΙΚΑΖΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 14 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 8

76. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι η άρνηση χορήγησης σε αυτόν γονικής άδειας ισοδυναμεί με διάκριση λόγω φύλου. Επικαλέστηκε το άρθρο 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 8. Οι σχετικές διατάξεις έχουν ως εξής:

Άρθρο 8

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

Άρθρο 14

«Η χρήσις των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.»

A. Οι προκαταρκτικές ενστάσεις της Κυβέρνησης

77. Η Κυβέρνηση προέβαλλε τρεις προκαταρκτικές ενστάσεις. Υποστήριξε ότι ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι υπήρξε θύμα παραβίασης του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8, ότι η προσφυγή θα έπρεπε να διαγραφεί από τον κατάλογο των υποθέσεων του Δικαστηρίου γιατί το ζήτημα είχε ουσιαστικά επιλυθεί και ότι η προσφυγή αποτελούσε

κατάχρηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής. Επικαλέστηκε τα άρθρα 34, 35, παράγραφος 3, και 37, παράγραφος 1, της Σύμβασης, τα σχετικά αποσπάσματα των οποίων έχουν ως εξής:

Άρθρο 34

«Το Δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί της εξέτασης προσφυγής που υποβάλλεται από κάθε φυσικό πρόσωπο (...) που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα παραβίασης, από ένα από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση ή στα Πρωτόκολλά της (...)

Άρθρο 35

«(...) 3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

(α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, προφανώς αβάσιμη ή καταχρηστική (...)

Άρθρο 37

«1. Ανά πάσα στιγμή της διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει τη διαγραφή της προσφυγής από το πινάκιο, οσάκις οι περιστάσεις του επιτρέπουν να συμπεράνει:

(α) ότι ο αιτών δεν επιθυμεί πλέον την εκδίκασή της,

(β) ή ότι η διαφορά διευθετήθηκε,

(γ) ή ότι για οποιονδήποτε άλλο λόγο του οποίου την ύπαρξη διαπιστώνει το Δικαστήριο, δεν αιτιολογείται πλέον η περαιτέρω εξέταση της προσφυγής.

Πάντως, το Δικαστήριο προβαίνει στην εξέταση της προσφυγής εάν τούτο απαιτείται από το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου που εγγυάται η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της (...)

78. Το Δικαστήριο θα εξετάσει όλες τις ενστάσεις της Κυβέρνησης με τη σειρά.

1. Η ιδιότητα του θύματος

(α) Η απόφαση του Τμήματος

79. Το Τμήμα, που επιλήφθηκε του θέματος αυτεπαγγέλτως, επισήμανε ότι καθώς δεν αναγνωρίστηκε από τις εθνικές αρχές παραβίαση των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος σύμφωνα με τη Σύμβαση, θα μπορούσε να εξακολουθήσει να ισχυρίζεται ότι είναι θύμα της εικαζόμενης διακρισιακής μεταχείρισης για τους σκοπούς του άρθρου 34 της Σύμβασης. Το Τμήμα επισήμανε ότι η γονική άδεια και η οικονομική ενίσχυση είχαν χορηγηθεί λόγω των οικογενειακών και οικονομικών δυσχερειών που

αντιμετώπιζε ο προσφεύγων. Τα εν λόγω μέτρα δεν θα μπορούσαν συνεπώς να ερμηνευθούν ως κατ' ουσίαν αναγνώριση της παραβίασης του δικαιώματός του περί μη διάκρισης λόγω φύλου. Πέραν αυτού, ακόμα και αφού επιτράπηκε, κατ' εξαίρεση, η χορήγηση γονικής άδειας στον προσφεύγοντα, τα εθνικά δικαστήρια είχαν κατ' εξακολούθηση κρίνει ότι ως άνδρας στρατιωτικός δεν είχε κατοχυρωμένο δικαίωμα γονικής άδειας και ότι η έλλειψη των απαιτούμενων προϋποθέσεων για χορήγηση γονικής άδειας δεν αποτελούσε παραβίαση του δικαιώματός του σε ίση μεταχείριση.

(β) Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

80. Ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι ο προσφεύγων είχε λάβει γονική άδεια και οικονομική ενίσχυση. Του είχε συνεπώς παρασχεθεί επανόρθωση για την εικαζόμενη παραβίαση. Επιπλέον, τα ανωτέρω μέτρα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως κατ' ουσίαν αναγνώριση της παραβίασης των δικαιωμάτων του που απορρέουν από τη Σύμβαση. Συνεπώς, ο προσφεύγων δεν θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι είναι θύμα παραβίασης του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8.

(γ) Οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος

81. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι οι εθνικές αρχές δεν είχαν αναγνωρίσει παραβίαση της Σύμβασης και δεν του είχε παρασχεθεί επαρκής επανόρθωση. Η γονική άδεια των δύο ετών αντί τριών του είχε χορηγηθεί με καθυστέρηση ενός έτους και αφού η προσφυγή είχε κοινοποιηθεί στην Κυβέρνηση. Ο προσφεύγων είχε τιμωρηθεί πειθαρχικά για τις συχνές απουσίες του από την εργασία του κατά τη διάρκεια του έτους που έπρεπε να συνδυάσει τη στρατιωτική του υπηρεσία με τη φροντίδα του νεογέννητου παιδιού του. Επιπλέον, τα εθνικά δικαστήρια είχαν κρίνει ότι η γονική άδεια του είχε χορηγηθεί παρανόμως. Όσον αφορά την οικονομική ενίσχυση, αυτή είχε καταβληθεί λόγω των οικογενειακών και οικονομικών δυσχερειών του προσφεύγοντος και συνεπώς, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αποζημίωση για την παραβίαση του δικαιώματός του περί μη διάκρισης.

(δ) Η κρίση του Δικαστηρίου

82. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι μια απόφαση ή μέτρο υπέρ του προσφεύγοντος δεν θα αρκούσαν καταρχήν για να του στερήσουν την ιδιότητα του «θύματος», εκτός εάν οι εθνικές αρχές είχαν αναγνωρίσει, είτε ρητώς είτε κατ' ουσίαν, και στη συνέχεια είχαν παράσχει επανόρθωση για παραβίαση της Σύμβασης (βλ., για παράδειγμα, *Amuur κατά Γαλλίας*, 25 Ιουνίου 1996, § 36, Reports of Judgments and Decisions 1996-VII), *Dalban κατά Ρουμανίας* [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], αριθ. 28114/95, § 44, ΕΛΑΔ 1999-VI και *Sakhnovskiy κατά Ρωσίας* [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], αριθ. 21272/03, § 67, 2 Νοεμβρίου 2010).

83. Το Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως επισημαίνει ότι οι διάδικοι δεν προέβαλλαν νέα επιχειρήματα για το ζήτημα της ιδιότητας του θύματος στους γραπτούς ή προφορικούς ισχυρισμούς που υπέβαλλαν ενώπιόν του, τα οποία δεν εξετάστηκαν από το Τμήμα. Συνεπώς, δεν θεωρεί ότι υπάρχει λόγος να παρεκκλίνει από το πόρισμα του Τμήματος περί της ιδιότητας θύματος του προσφεύγοντος. Θεωρεί ότι ελλείπει ρητής ή ουσιαστικής αναγνώρισης των εθνικών αρχών για την ύπαρξη παραβίασης των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος σύμφωνα με τη Σύμβαση, θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι είναι θύμα της εικαζόμενης διακρισιακής μεταχείρισης για τους σκοπούς του άρθρου 34 της Σύμβασης. Συνεπώς, απορρίπτει την πρώτη προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης.

2. Εφαρμογή του άρθρου 37, παράγραφος 1 (β) της Σύμβασης

(α) Η απόφαση του Τμήματος

84. Το Τμήμα έκρινε ότι δεν είναι απαραίτητο ν' αποφασίσει εάν η χορήγηση γονικής άδειας και οικονομικής ενίσχυσης στον προσφεύγοντα είχε επανορθώσει επαρκώς την κατάστασή του, ώστε να δικαιολογείται η διαγραφή της προσφυγής του. Παρατήρησε ότι σε κάθε περίπτωση η εικαζόμενη διάκριση, σύμφωνα με τη ρωσική νομοθεσία, κατά των ανδρών στρατιωτικών σχετικά με το δικαίωμά τους σε γονική άδεια εμπεριείχε ένα μείζον ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, το οποίο δεν είχε ακόμα εξεταστεί από το Δικαστήριο. Έκρινε ότι συνέτρεχαν ειδικές περιστάσεις αναφορικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ορίζεται στη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής, εξαιτίας των οποίων η προσφυγή έχρηζε περαιτέρω εξέτασης επί της ουσίας.

(β) Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

85. Η Κυβέρνηση, όπως είχε κάνει και ενώπιον του Τμήματος, ισχυρίστηκε ότι το ζήτημα είχε ουσιαστικά επιλυθεί, λόγω του ότι ο προσφεύγων είχε λάβει γονική άδεια και του είχε παρασχεθεί οικονομική ενίσχυση. Αναφέρθηκε στην υπόθεση *Pisano κατά Ιταλίας* [(Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως) (διαγραφείσα), υπ' αριθ. 36732/97, §§ 41-50, 24 Οκτωβρίου 2002] και ζήτησε από το Δικαστήριο να διαγράψει την προσφυγή από τον κατάλογο των υποθέσεων του, σύμφωνα με το άρθρο 37. Δεν ήταν δικαιολογημένη, κατά την άποψή της, η συνέχιση της εξέτασης της υπόθεσης με την αιτιολογία ότι εμπεριείχε ένα μείζον ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος. Αποστολή του Δικαστηρίου δεν ήταν να εξετάσει *in abstracto* εάν το ρωσικό δικαϊκό σύστημα βρισκόταν σε συμφωνία με τη Σύμβαση, αλλά εάν υπήρξε παραβίαση στη συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιόν του. Κρίνοντας τη ρωσική νομοθεσία, το Δικαστήριο θα έθιγε τις κυριαρχικές εξουσίες του Κοινοβουλίου και του Συνταγματικού Δικαστηρίου.

(γ) Οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος

86. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι προκειμένου να διαπιστώσει εάν «το ζήτημα είχε επιλυθεί», κατά την έννοια του άρθρου 37, παράγραφος 1 (β) της Σύμβασης, το Δικαστήριο θα έπρεπε να απαντήσει σε δύο ερωτήματα: πρώτον, εάν οι περιστάσεις για τις οποίες παραπονείται ο προσφεύγων υφίσταντο ακόμα και δεύτερον, εάν οι συνέπειες μιας πιθανής παραβίασης της Σύμβασης εξαιτίας αυτών των περιστάσεων, είχαν αποκατασταθεί [αναφέρθηκε στην υπόθεση *Shevanova κατά Λετονίας* (διαγραφείσα) (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 58822/00, § 45, 7 Δεκεμβρίου 2007]. Κανένα από αυτά τα δύο κριτήρια δεν πληρούνταν στην υπόθεσή του. Πρώτον, οι νομικές διατάξεις που είχαν χρησιμεύσει ως βάση για να του αρνηθούν τη γονική άδεια και οι εθνικές αποφάσεις που απέρριπταν την προσφυγή του για χορήγηση γονικής άδειας παρέμεναν σε ισχύ. Δεύτερον, η παραβίαση των δικαιωμάτων του δεν είχε επαρκώς αποκατασταθεί. Του είχαν χορηγηθεί δύο έτη άδειας αντί τριών και με καθυστέρηση ενός έτους. Δεν είχε λάβει καμία αποζημίωση για την καθυστέρηση ή τη μείωση της διάρκειας. Η οικονομική ενίσχυση που έλαβε αποτελούσε ένα επίδομα κοινωνικής πρόνοιας για τη δυσχερή οικονομική του κατάσταση. Επιπλέον, κατά την άποψη του προσφεύγοντος, η Κυβέρνηση δεν μπορούσε να επωφεληθεί από την απόφαση του επικεφαλής της στρατιωτικής μονάδας να του χορηγήσει γονική άδεια και να του καταβάλλει οικονομική ενίσχυση κατ' εξαίρεση, διότι η απόφαση αυτή είχε κηρυχθεί παράνομη από τα εθνικά δικαστήρια. Τέλος, ο προσφεύγων υποστήριξε το πόρισμα του Τμήματος ότι η υπόθεση δεν θα έπρεπε να διαγραφεί, σύμφωνα με το άρθρο 37, παράγραφος 1 (β), διότι «εμπεριείχε ένα μείζον ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, το οποίο δεν είχε ακόμα εξεταστεί από το Δικαστήριο».

(δ) Η κρίση του Δικαστηρίου

87. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 37, παράγραφος 1 (β) της Σύμβασης, δύναται «σε κάθε στάδιο της διαδικασίας να αποφασίσει τη διαγραφή μιας προσφυγής από τον κατάλογο των υποθέσεών του, όταν οι περιστάσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι (...) το ζήτημα είχε επιλυθεί (...)». Για να μπορέσει να συμπεράνει ότι αυτή η διάταξη εφαρμόζεται στην επίδικη υπόθεση, το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει σε δύο ερωτήματα: πρώτον, εάν οι περιστάσεις για τις οποίες παραπονείται ο προσφεύγων υφίστανται ακόμα και, δεύτερον, εάν οι συνέπειες μιας πιθανής παραβίασης της Σύμβασης εξαιτίας αυτών των περιστάσεων είχαν αποκατασταθεί [βλ. *Kaftailova κατά Λετονίας* (διαγραφείσα) (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 59643/00, § 48, 7 Δεκεμβρίου 2007].

88. Από αυτή την άποψη, είναι σημαντικό το ότι η γονική άδεια χορηγήθηκε στον προσφεύγοντα με ένα έτος καθυστέρηση και για δύο μόνο έτη αντί τριών. Συνεπώς, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να φροντίσει το παιδί του κατά το πρώτο έτος της ζωής του, όταν χρειαζόταν τη φροντίδα

περισσότερο. Δεν είχε λάβει καμία αποζημίωση για την καθυστέρηση χορήγησης της γονικής άδειας ή για τη μείωση της διάρκειάς της, η δε οικονομική ενίσχυση τού είχε παρασχεθεί, όπως προαναφέρεται, λόγω της δυσχερούς οικονομικής του κατάστασης. Συνεπώς, το Δικαστήριο εκτιμά ότι οι επιπτώσεις μιας πιθανής παραβίασης της Σύμβασης δεν έχουν επαρκώς αποκατασταθεί ώστε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το ζήτημα έχει επιλυθεί, κατά την έννοια του άρθρου 37, παράγραφος 1 (β).

89. Συνεπώς, υφίσταται ένας επιπλέον λόγος για να απορρίψει το αίτημα της Κυβέρνησης περί διαγραφής της προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 37, παράγραφος 1 (β) της Σύμβασης. Πριν αποφασίσει να διαγράψει μια συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει εάν ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως καθορίζεται στη Σύμβαση, απαιτεί να συνεχιστεί η εξέταση της υπόθεσης. Από την άποψη αυτή, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι οι αποφάσεις του δεν εξυπηρετούν μόνο την κρίση των υποθέσεων που ασκούνται ενώπιόν του, αλλά, γενικότερα, την αποσαφήνιση, διασφάλιση και ανάπτυξη των κανόνων που θεσπίζονται από τη Σύμβαση, συμβάλλοντας έτσι στην τήρηση εκ μέρους των κρατών, των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει ως συμβαλλόμενα μέρη (βλ. *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 18 Ιανουαρίου 1978, § 154, Σειρά Α αριθ. 25, *Guzzardi κατά Ιταλίας*, 6 Νοεμβρίου 1980, § 86, Σειρά Α αριθ. 39 και *Karner κατά Αυστρίας*, υπ' αριθ. 40016/98, § 26, ΕΔΑΔ 2003-IX). Αν και πρωταρχικός σκοπός του συμβατικού συστήματος είναι να παρέχει ατομική ανακούφιση, αποστολή του επίσης είναι να καθορίζει ζητήματα δημόσιας πολιτικής για το κοινό συμφέρον και ως εκ τούτου, να θέτει υψηλά γενικευμένα πρότυπα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να επεκτείνει τη νομολογία περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλη την κοινότητα των συμβαλλομένων στη Σύμβαση κρατών (βλ. *Karner*, παρατίθεται ανωτέρω, § 26, *Capital Bank AD κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 49429/99, §§ 78 και 79, ΕΔΑΔ 2005-XII (αποσπάσματα), και *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, αριθ. 25965/04, § 197, 7 Ιανουαρίου 2010).

90. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι το θέμα του αντικειμένου της ενδίκου προσφυγής, δηλαδή, η διαφορά στη μεταχείριση, σύμφωνα με τη ρωσική νομοθεσία, μεταξύ των ανδρών και γυναικών στρατιωτικών αναφορικά με το δικαίωμα γονικής άδειας, εμπεριέχει ένα μείζον ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, όχι μόνον για τη Ρωσία, αλλά και για τα υπόλοιπα κράτη μέρη στη Σύμβαση. Σε αυτό το πλαίσιο, αναφέρεται στα στοιχεία συγκριτικού δικαίου αποδεικνύοντας ότι παρόμοια διαφορά στη μεταχείριση υπάρχει σε άλλα πέντε τουλάχιστον κράτη μέρη (βλ. παράγραφο 74 ανωτέρω) και στους ισχυρισμούς του τρίτου μέρους τονίζοντας τη σπουδαιότητα των ζητημάτων που ανέκυψαν στην ένδικο υπόθεση (βλ. παραγράφους 119 123 κατωτέρω). Συνεπώς, η περαιτέρω εξέταση της ενδίκου προσφυγής θα μπορούσε να συνεισφέρει στην αποσαφήνιση, διασφάλιση και ανάπτυξη των προτύπων προστασίας, σύμφωνα με τη Σύμβαση.

91. Συντρέχουν επομένως ειδικές περιστάσεις αναφορικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ορίζεται στη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής, εξαιτίας των οποίων η προσφυγή χρήζει περαιτέρω εξέτασης επί της ουσίας.

92. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο απορρίπτει το αίτημα της Κυβέρνησης περί διαγραφής της προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 37, παράγραφος 1 (β) της Σύμβασης.

3. Εικαζόμενη καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής

(α) Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

93. Η Κυβέρνηση υποστήριξε για πρώτη φορά ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως ότι η προσφυγή αποτελούσε κατάχρηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής. Ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων είχε επίτηδες διαστρεβλώσει τα πραγματικά περιστατικά σε μια προσπάθεια παραπλάνησης του Δικαστηρίου. Ειδικότερα υποστήριξε ότι το διαζύγιο μεταξύ του προσφεύγοντος και της συζύγου του ήταν μια απάτη. Μετά το διαζύγιο, ο προσφεύγων και τα παιδιά του συνέχισαν να ζουν με τους γονείς της πρώην συζύγου του, ενώ εκείνη δεν τους κατέβαλλε ποτέ καμία διατροφή. Υπήρχαν αποδείξεις ότι εκείνη μιλούσε τακτικά με τα παιδιά της στο τηλέφωνο κι ότι περιστασιακά τα έπαιρνε από το σχολείο ή τα πήγαινε στον γιατρό. Επίσης, είχε εκπροσωπήσει τον προσφεύγοντα σε κάποιες άσχετες δικαστικές διαδικασίες. Κατά τη γνώμη της Κυβέρνησης, από τα παραπάνω προέκυπτε ότι ο προσφεύγων και η σύζυγός του είχαν συνεχίσει τη συζυγική τους σχέση ακόμη και μετά το διαζύγιο και ότι η σύζυγος του προσφεύγοντος συνέχιζε να φροντίζει τα παιδιά. Κατά συνέπεια, η δήλωση του προσφεύγοντος ότι ήταν διαζευγμένος πατέρας τριών παιδιών ήταν ψευδής. Επίσης συναφές ήταν το ότι το 2008 ο προσφεύγων ξαναπαντρεύτηκε την πρώην σύζυγό του και απέκτησαν και τέταρτο παιδί. Τέλος, για να αποδείξει τη γενικότερη ανεντιμότητα του προσφεύγοντος, η Κυβέρνηση αναφέρθηκε σε μια σύγκρουση ανάμεσα σε αυτόν και σε έναν από τους συναδέλφους του, καθώς και σε μια διαμάχη που είχε με έναν προεδρεύοντα δικαστή σε μια άσχετη αστική υπόθεση.

(β) Οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος

94. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε, πρώτον, ότι η Κυβέρνηση προέβαλλε αυτή την ένσταση για πρώτη φορά ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως. Η ένσταση συνεπώς, είχε εγερθεί εκπρόθεσμα. Δεύτερον, οι χυδαίοι και ψευδείς ισχυρισμοί που διατυπώθηκαν από την Κυβέρνηση εναντίον του ήταν άσχετοι με την ενώπιον του Δικαστηρίου υπόθεση. Τρίτον, ο προσφεύγων είχε πράγματι πάρει διαζύγιο από τη σύζυγό του και είχε αποκτήσει την επιμέλεια των τριών παιδιών τους. Το γεγονός ότι αργότερα συμφιλιώθηκε με την πρώην σύζυγό του δεν άλλαζε το γεγονός

ότι την εποχή που αιτήθηκε τη γονική άδεια είχε την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών του. Δεν είχε ποτέ αποκρύψει τον νέο του γάμο από τις αρχές. Οι ανώτεροί του είχαν ειδοποιηθεί αμέσως για αυτόν τον γάμο και για τη γέννηση του τέταρτου παιδιού.

(γ) Η κρίση του Δικαστηρίου

95. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 55 του Κανονισμού του Δικαστηρίου, κάθε ένσταση απαραδέκτου θα πρέπει κατά το μέτρο που ο χαρακτήρας της και οι περιστάσεις το επιτρέπουν, να προβάλλεται από το καθ' ου η προσφυγή συμβαλλόμενο μέρος στις γραπτές ή προφορικές παρατηρήσεις του, κατά την εξέταση του παραδεκτού της προσφυγής [βλ. *K. και T. κατά Φινλανδίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 25702/94, § 145, ΕΔΑΔ 2001-VII, *N.C. κατά Ιταλίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 24952/94, § 44, ΕΔΑΔ 2002-X, και *Mooren κατά Γερμανίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 11364/03, §§ 57-59, ΕΔΑΔ 2009-...].

96. Το ζήτημα της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος ατομικής προσφυγής τέθηκε από την Κυβέρνηση για πρώτη φορά στους γραπτούς ισχυρισμούς της ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως. Οι ισχυρισμοί της σχετίζονταν με γεγονότα που συνέβησαν το 2005 και το 2006, δηλαδή πριν την κατάθεση της παρούσας προσφυγής. Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις που θα μπορούσαν να απαλλάξουν την Κυβέρνηση από την υποχρέωσή της να προβάλλει την προκαταρκτική ένστασή της πριν την υιοθέτηση της απόφασης του Τμήματος περί του παραδεκτού. Η Κυβέρνηση συνεπώς δεν δύναται να την προβάλλει σε αυτό το στάδιο (βλ., για παρόμοια αιτιολόγηση, *Aydin κατά Τουρκίας*, 25 Σεπτεμβρίου 1997, § 60, *Εκθέσεις* 1997-VI).

97. Κατά συνέπεια, και η τρίτη προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης πρέπει να απορριφθεί.

B. Συμμόρφωση με το άρθρο 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8

1. Η απόφαση του Τμήματος

98. Αναφερόμενο στην υπόθεση *Petrovic κατά Αυστρίας* (27 Μαρτίου 1998, §§ 26-29, *Εκθέσεις* 1998-II), το Τμήμα έκρινε ότι ο προσφεύγων μπορούσε να επικαλεστεί το άρθρο 14 της Σύμβασης. Περαιτέρω έκρινε ότι, λόγω του ότι ήταν άνδρας στρατιωτικός, ο προσφεύγων είχε αντιμετωπιστεί διαφορετικά από ότι οι πολίτες, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, αλλά και από ότι οι γυναίκες στρατιωτικοί που δικαιούνταν γονική άδεια. Η άρνηση χορήγησης γονικής άδειας στον προσφεύγοντα είχε επομένως βασιστεί στον συνδυασμό δύο παραγόντων: της στρατιωτικής του ιδιότητας και του φύλου του. Περαιτέρω έκρινε ότι στις σχέσεις τους με τα

παιδιά τους κατά την περίοδο της γονικής άδειας, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες βρίσκονταν σε ανάλογη κατάσταση.

99. Το Τμήμα επισήμανε ότι στην υπόθεση *Petrovic κατά Αυστρίας* (παρατίθεται ανωτέρω), είχε κριθεί ότι η διάκριση λόγω φύλου αναφορικά με τα επιδόματα της γονικής άδειας δεν αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 14, διότι κατά τον κρίσιμο χρόνο δεν υπήρχε ευρωπαϊκή συναίνεση σε αυτόν τον τομέα, καθώς η πλειονότητα των συμβαλλομένων κρατών δεν προέβλεπε γονική άδεια ή σχετικά επιδόματα για τους πατέρες. Το Τμήμα επισήμανε περαιτέρω ότι από τότε που υιοθετήθηκε η απόφαση στην υπόθεση *Petrovic*, το νομικό καθεστώς αναφορικά με τα δικαιώματα γονικής άδειας στα συμβαλλόμενα κράτη είχε εξελιχθεί. Η νομοθεσία στην απόλυτη πλειοψηφία των ευρωπαϊκών κρατών προβλέπει πλέον ότι η γονική άδεια μπορεί να παρέχεται και στις μητέρες και στους πατέρες. Κατά την άποψη του Τμήματος, αυτό δείχνει ότι η κοινωνία έχει προχωρήσει προς μια πιο ισότιμη κατανομή της ευθύνης μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς την ανατροφή των παιδιών τους και ότι έχει αναγνωριστεί ο ρόλος του πατέρα στη φροντίδα τους. Ήταν συνεπώς ώρα να ανατραπεί η υπόθεση *Petrovic* και να γίνει δεκτό ότι δεν υπήρχε καμία αντικειμενική ή εύλογη αιτιολογία για τη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών, σχετικά με το δικαίωμά τους στη γονική άδεια. Το Τμήμα, περαιτέρω, καταδίκασε την ύπαρξη φυλετικών στερεότυπων στον τομέα της ανατροφής των παιδιών.

100. Αναφερόμενο στο ειδικό στρατιωτικό πλαίσιο αυτής της υπόθεσης, το Τμήμα επανέλαβε ότι ένα σύστημα στρατιωτικής πειθαρχίας από τη φύση του συνεπάγεται τη δυνατότητα να θέτει περιορισμούς σε κάποια δικαιώματα και ελευθερίες των μελών των ενόπλων δυνάμεων, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να επιβληθούν σε πολίτες. Συνεπώς, παρεχόταν ευρύ περιθώριο εκτίμησης στα κράτη που επιθυμούσαν να επιβάλουν περιορισμούς στα δικαιώματα του προσωπικού του στρατού, σύμφωνα με τα άρθρα 5, 9, 10 και 11 της Σύμβασης. Στον τομέα όμως της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής, τα κράτη είχαν στενότερο περιθώριο εκτίμησης. Πράγματι, παρά του ότι επιτρεπόταν στα κράτη να επιβάλουν ορισμένους περιορισμούς στα, κατά το άρθρο 8, δικαιώματα του προσωπικού του στρατού, όταν υπήρχε πραγματική απειλή για τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων, οι ισχυρισμοί περί της ύπαρξης τέτοιας απειλής θα έπρεπε να «τεκμηριώνονται με συγκεκριμένα παραδείγματα».

101. Το Τμήμα δεν πείστηκε από το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι η επέκταση του δικαιώματος της γονικής άδειας στους άνδρες στρατιωτικούς, ενώ οι γυναίκες στρατιωτικοί είχαν ήδη αυτό το δικαίωμα, θα έχει αρνητική επίπτωση στη μαχητική ικανότητα και τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων. Πράγματι, δεν υπήρχε πραγματογνωμοσύνη ή στατιστική έρευνα σχετικά με τον αριθμό των ανδρών στρατιωτικών που θα ήταν σε θέση να λάβουν τριετή γονική άδεια οποιαδήποτε στιγμή, αλλά και

που θα ήταν διατεθειμένοι να το πράξουν. Περαιτέρω, το γεγονός ότι οι γυναίκες στις ένοπλες δυνάμεις ήταν λιγότερες από τους άνδρες δεν θα μπορούσε, κατά την άποψη του Τμήματος, να δικαιολογήσει τη μειονεκτική μεταχείριση των τελευταίων αναφορικά με το δικαίωμα γονικής άδειας. Τέλος, το επιχείρημα ότι ένας άνδρας στρατιωτικός ήταν ελεύθερος να παραιτηθεί από τον στρατό, εάν επιθυμούσε να φροντίσει ο ίδιος τα παιδιά του ήταν ιδιαίτερα αμφισβητήσιμο, δεδομένου ότι ήταν δύσκολη η απευθείας μετάθεση των ουσιαστικά στρατιωτικών προσόντων και εμπειριών στη ζωή εκτός στρατού. Το Τμήμα επισήμανε με ανησυχία ότι οι άνδρες στρατιωτικοί υποχρεούνταν να κάνουν μια δύσκολη επιλογή μεταξύ της φροντίδας των νεογέννητων παιδιών τους και της επιδίωξης μιας στρατιωτικής σταδιοδρομίας, ενώ οι γυναίκες στρατιωτικοί δεν έρχονταν αντιμέτωπες με μια τέτοια επιλογή. Επομένως, έκρινε ότι οι λόγοι που επικαλέστηκε η Κυβέρνηση δεν παρείχαν αντικειμενική ή εύλογη δικαιολογία για την επιβολή δραστικότερων περιορισμών στην οικογενειακή ζωή των ανδρών στρατιωτικών από ότι στην αντίστοιχη ζωή των γυναικών.

2. Οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος

102. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η άποψη της Κυβέρνησης περί του ότι εκείνος δεν μπορούσε να επικαλεστεί το άρθρο 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8, ήταν ασυμβίβαστη με τη νομολογία του Δικαστηρίου που έχει καθιερωθεί από χρόνια. Το Δικαστήριο είχε αποφανθεί σε πολλές περιπτώσεις ότι η γονική άδεια, όπως και τα επιδόματα για τον πατέρα και το παιδί, ενέπιπταν στο πεδίο του άρθρου 8 και ότι το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 ήταν εφαρμοστέο (βλ. *Weller κατά Ουγγαρίας*, αριθ. 44399/05, § 29, 31 Μάρτιος 2009, *Okpisz κατά Γερμανίας*, αριθ. 59140/00, § 32, 25 Οκτώβριος 2005, *Niedzwiecki κατά Γερμανίας*, αριθ. 58453/00, § 31, 25 Οκτωβρίου 2005 και *Petrovic*, παρατίθεται ανωτέρω, § 29). Υποστήριξε περαιτέρω ότι η γονική άδεια ήταν αναγκαία για την προώθηση της οικογενειακής του ζωής και του συμφέροντος των παιδιών του. Καθώς η πρώην σύζυγός του δεν ήταν πρόθυμη να φροντίσει τα παιδιά, ο προσφεύγων ήταν αναγκασμένος να μείνει στο σπίτι και να αναλάβει τη φροντίδα τους, πράγμα που θα ήταν αδύνατον χωρίς γονική άδεια.

103. Ο προσφεύγων περαιτέρω υποστήριξε ότι ως προς την ανάγκη να λάβει γονική άδεια προκειμένου να φροντίσει το παιδί του, η κατάσταση στην οποία βρισκόταν ήταν ανάλογη με την κατάσταση άλλων πατέρων, κυρίως στρατιωτικών, αλλά και πολιτών ανδρών και γυναικών. Ως άνδρας στρατιωτικός είχε υποστεί διαφορετική μεταχείριση από τις ως άνω κατηγορίες γονέων, εξαιτίας του ότι στερούνταν του δικαιώματος γονικής άδειας. Οι γυναίκες στρατιωτικοί, όπως και οι πολίτες άνδρες και γυναίκες, έχουν όλοι ένα άνευ όρων δικαίωμα σε τριετή γονική άδεια, ενώ ο άνδρας στρατιωτικός μπορεί να ζητήσει το πολύ τρεις μήνες άδεια, εάν η σύζυγός

του έχει αποβιώσει ή είναι, με άλλο τρόπο, ανίκανη να φροντίσει το παιδί. Το γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε τελικά λάβει γονική άδεια, δεν μπορούσε να μεταβάλλει το γεγονός ότι τον είχαν μεταχειριστεί διαφορετικά από άλλους γονείς. Στην πραγματικότητα, η γονική του άδεια ήταν μικρότερης διάρκειας και, σύμφωνα με τα εθνικά δικαστήρια, του είχε χορηγηθεί παρανόμως. Συνεπώς ο προσφεύγων αγωνιούσε καθ' όλη τη διάρκεια της γονικής άδειας, καθώς γνώριζε ότι η άδεια μπορούσε να ακυρωθεί και εκείνος να ανακληθεί στην υπηρεσία οποιαδήποτε στιγμή. Τέλος, ο προσφεύγων υπέστη επίσης διαφορετική μεταχείριση από τις γυναίκες στρατιωτικούς, διότι έπρεπε να κάνει μια δύσκολη επιλογή μεταξύ της στρατιωτικής του σταδιοδρομίας και της οικογενειακής του ζωής, ενώ οι γυναίκες στρατιωτικοί δεν έρχονταν αντιμέτωπες με μια τέτοια επιλογή.

104. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι το επιχείρημα πως οι γυναίκες είχαν έναν ιδιαίτερο κοινωνικό ρόλο στην ανατροφή των παιδιών βασιζόταν σε στερεότυπα των φύλων. Το δε δόγμα της «θετικής διάκρισης» δεν θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως αιτιολογία για τη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών, αναφορικά με το δικαίωμα στη γονική άδεια. Τα μέτρα θετικής διάκρισης θα πρέπει να είναι αναλόγως προσαρμοσμένα ώστε να διορθώνουν, να αντισταθμίζουν ή να αμβλύνουν τις χρόνιες επιπτώσεις της ταλαιπωρίας που υπέστη μια ιστορικά μειονεκτική ομάδα, όπως είναι οι γυναίκες [βλ. *Runkee and White κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 42949/98 και 53134/99, §§ 37 και 40-43, 10 Μαΐου 2007 και *Stec και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 65731/01, §§ 61 και 66, ΕΔΑΔ 2006-VI]. Η πολιτική του ότι μόνο οι γυναίκες δικαιούνται γονική άδεια κάθε άλλο παρά αμβλύνει το ιστορικό μειονέκτημα των γυναικών, αλλά αντίθετα διαιωνίζει τα στερεότυπα των φύλων, την ανισότητα και την ταλαιπωρία που προέρχεται από τον παραδοσιακό ρόλο των γυναικών να φροντίζουν την οικογένειά τους στο σπίτι, αντί να κερδίζουν χρήματα στον χώρο εργασίας. Ως αποτέλεσμα, αυτή η πολιτική αποτελεί διάκριση τόσο κατά των ανδρών (στην οικογενειακή ζωή) όσο και κατά των γυναικών (στον χώρο εργασίας). Ο προσφεύγων κατέληγε ότι δεν υφίστατο καμία εύλογη ή αντικειμενική αιτιολογία για τη διαφορά στη μεταχείριση ανδρών και γυναικών, αναφορικά με το δικαίωμα στη γονική άδεια.

105. Όσο για τα επιχειρήματα περί της μαχητικής ικανότητας του στρατού, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι ισχυρισμοί περί της ύπαρξης απειλής για τη λειτουργική αποτελεσματικότητα του στρατού θα πρέπει να τεκμηριώνονται με αποδείξεις των οποίων η εγκυρότητα και η καταλληλότητα υπόκεινται στον αυστηρό έλεγχο του Δικαστηρίου (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Smith και Grady κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 33985/96 και 33986/96, §§ 89-112, ΕΔΑΔ 1999-VI και *Lustig-Prean και Beckett κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 31417/96 και 32377/96, §§ 82 και 88-98, 27 Σεπτεμβρίου 1999). Κατά την άποψή του, η Κυβέρνηση δεν προσκόμισε στοιχεία που να

αποδεικνύουν ότι η επέκταση του δικαιώματος γονικής άδειας στους άνδρες στρατιωτικούς θα αποτελούσε απειλή για τη μαχητική ικανότητα του στρατού. Ειδικότερα, τα στατιστικά στοιχεία που προσκομίστηκαν από την Κυβέρνηση δεν ήταν αδιάψευστα και επιπλέον δεν υποστηρίζονταν από άλλα έγγραφα. Ο αριθμός των παιδιών ηλικίας κάτω των τριών ετών που ανέφερε η Κυβέρνηση, προφανώς περιελάμβανε και τα παιδιά των γυναικών στρατιωτικών, καθώς και αυτά του διοικητικού προσωπικού του στρατού. Συνεπώς, ήταν αδύνατον να καθοριστεί ο αριθμός των ανδρών στρατιωτικών που θα ήταν σε θέση να λάβουν γονική άδεια οποιαδήποτε στιγμή. Το σημαντικότερο ήταν ότι η ομολογία της Κυβέρνησης πως δεν κατείχε σχετικές στατιστικές πληροφορίες αποδείκνυε πως οι νομικές διατάξεις που περιορίζουν το δικαίωμα γονικής άδειας στις γυναίκες στρατιωτικούς δεν είχαν βασιστεί στην πραγματικότητα κατά τον χρόνο υιοθέτησής τους και δεν είχαν υποβληθεί ποτέ σε αναθεώρηση ή ενημέρωση βάσει στοιχείων. Σύμφωνα με την εκτίμηση του προσφεύγοντος, ο αριθμός των ανδρών στρατιωτικών που θα ήταν σε θέση να λάβουν γονική άδεια οποιαδήποτε στιγμή, δεν υπερέβαινε το 3,47% των συμβασιούχων ανδρών στρατιωτικών κι επιπλέον, δεν θα ήταν όλοι αυτοί διατεθειμένοι να την λάβουν. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι σύμφωνα με τη ρωσική νομοθεσία, περίπου το 30% του προσωπικού μιας στρατιωτικής μονάδας μπορούσε να πάρει άδεια ταυτοχρόνως και να εξακολουθεί τη μονάδα να θεωρείται πλήρως λειτουργική.

106. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε περαιτέρω ότι, παρόλο που αλήθεια οι γυναίκες ήταν αριθμητικά λιγότερες στις ένοπλες δυνάμεις, συχνά ασκούσαν τα ίδια καθήκοντα με τους άνδρες στρατιωτικούς. Συγκεκριμένα, η επικεφαλής του προσφεύγοντος το 1999 ήταν γυναίκα. Όπως φαίνεται από τους καταλόγους του εν υπηρεσία προσωπικού, ορισμένες ημέρες το ποσοστό των εν υπηρεσία γυναικών στρατιωτικών της μονάδας ανερχόταν στο 60%. Αυτές οι γυναίκες δικαιούνταν γονική άδεια και αυτό ουδέποτε προκάλεσε ανησυχία ως προς τη λειτουργική αποτελεσματικότητα του στρατού. Κατά την άποψή του, αντί για μια καθαρά ποσοτική προσέγγιση, η Κυβέρνηση θα έπρεπε να έχει υιοθετήσει μια ποιοτική, λαμβάνοντας υπόψη το είδος των καθηκόντων του κάθε προσώπου. Ο προσφεύγων κατέληγε ότι η Κυβέρνηση δεν παρείχε καμία εύλογη ή αντικειμενική αιτιολογία για τη διαφορά στη μεταχείριση ανδρών και γυναικών στρατιωτικών, αναφορικά με το δικαίωμα στη γονική άδεια.

107. Επιπλέον, ως απάντηση στο επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι με την υπογραφή της στρατιωτικής σύμβασης είχε συμφωνήσει σε περιορισμό των δικαιωμάτων του, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η Σύμβαση ίσχυε και για μέλη των ενόπλων δυνάμεων κι όχι μόνο για πολίτες (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Engel και άλλοι κατά Κάτω Χωρών*, 8 Ιουνίου 1976, § 54, Σειρά Α αριθ. 22, και *Lustig-Prean και Beckett*, παρατίθεται ανωτέρω, § 82). Υποστήριξε περαιτέρω ότι παρόλο που ήταν δυνατό να παραιτηθεί από τα δικαιώματα της Σύμβασης, για να είναι έγκυρη μια τέτοια παραίτηση θα

έπρεπε να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Πρώτον, μια παραίτηση «δεν θα πρέπει να αντίκειται σε κανένα μείζον δημόσιο συμφέρον» [αναφέρθηκε στην υπόθεση *Hermi κατά Ιταλίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 18114/02, § 73, ΕΔΑΔ 2006-ΧΙΠ]. Δεύτερον, αυτή «θα πρέπει να θεμελιώνεται με αδιαμφισβήτητο τρόπο και κατόπιν πλήρους γνώσης των γεγονότων, δηλαδή να βασίζεται σε συναίνεση κατόπιν ενημέρωσης» [αναφέρθηκε στην υπόθεση *D.H. και άλλοι κατά Τσεχικής Δημοκρατίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 57325/00, § 202, ΕΔΑΔ 2007-...]. Κατά την άποψη του προσφεύγοντος, η εικαζόμενη από την Κυβέρνηση παραίτηση στην ένδικο υπόθεση δεν πληρούσε τις παραπάνω προϋποθέσεις. Το Δικαστήριο είχε ήδη αποφανθεί, στο πλαίσιο των φυλετικών διακρίσεων, ότι «ενόψει της θεμελιώδους σημασίας της απαγόρευσης των φυλετικών διακρίσεων (...) καμία παραίτηση από το δικαίωμα μη υποβολής σε φυλετικές διακρίσεις δεν θα (έπρεπε να) γίνεται δεκτή, διότι θα προσέκρουε σε μείζον δημόσιο συμφέρον (αναφέρθηκε στην υπόθεση *D.H. και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 204). Υποστήριξε ότι καθώς η απαγόρευση διάκρισης λόγω φύλου είχε την ίδια θεμελιώδη σημασία (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Andrle κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, αριθ. 6268/08, § 49, 17 Φεβρουαρίου 2011, *Van Raalte κατά Κάτω Χωρών*, 21 Φεβρουαρίου 1997, § 39, *Εκθέσεις* 1997-Ι και *Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 28 Μαΐου 1985, § 78, Σειρά Α αριθ. 94), δεν θα μπορούσε να παραιτείται κανείς ούτε από το δικαίωμα μη διάκρισης λόγω φύλου. Περαιτέρω, η εικαζόμενη παραίτηση δεν θα πρέπει να θεωρείται ανεπιφύλακτη. Η σύμβαση που υπογράφηκε από τον προσφεύγοντα ήταν ένα τυπικό μονοσέλιδο έντυπο, το οποίο δεν ενημέρωνε ρητά τον υπογράφοντα ότι δεσμευόταν να παραιτηθεί από το δικαίωμά του σε γονική άδεια.

108. Τέλος ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η ρωσική νομοθεσία δεν άφηνε περιθώρια για εξατομικευμένη προσέγγιση του δικαιώματος γονικής άδειας στον στρατό. Αυτό απεικονίζεται επαρκώς στις περιστάσεις της ενδίκου υποθέσεως. Πράγματι, όταν ο προσφεύγων έλαβε γονική άδεια λόγω της δυσχερούς οικογενειακής του κατάστασης, τα εθνικά δικαστήρια κήρυξαν το μέτρο αυτό παράνομο. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι μια αποδεκτή εξατομικευμένη προσέγγιση θα ήταν να χορηγείται γονική άδεια ανάλογα με τη θέση του προσώπου στον στρατό και όχι με βάση το φύλο του. Ειδικότερα, θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη η θέση που κατείχε το πρόσωπο αυτό στη μονάδα και εάν η μονάδα του συμμετείχε σε ενεργές στρατιωτικές δράσεις ή εάν προετοιμαζόταν για τέτοιες δράσεις. Κατά την άποψη του προσφεύγοντος, ήταν παράλογο μια γυναίκα στρατιωτικός που κατείχε μια σημαντική θέση στη στρατιωτική μονάδα να έχει αυτομάτως δικαίωμα γονικής άδειας, ενώ ένας άνδρας στρατιωτικός με σχετικά ασήμαντη θέση στον στρατό να μην έχει τέτοιο δικαίωμα.

3. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

109. Στο αίτημά της για παραπομπή, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι ο προσφεύγων δεν μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8. Το άρθρο 8 δεν εγγυάται το δικαίωμα γονικής άδειας ή τα σχετικά επιδόματα. Αυτά αποτελούσαν κοινωνικής και οικονομικής φύσης δικαιώματα, τα οποία προστατεύονταν από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη. Δεν προστατεύονταν από τη Σύμβαση. Κατά συνέπεια, το άρθρο 14, που δεν μπορούσε να υπάρξει ανεξάρτητα, ήταν ανεφάρμοστο.

110. Η Κυβέρνηση παραδέχτηκε ότι ο προσφεύγων βρισκόταν σε ανάλογη κατάσταση με τους άλλους γονείς και συγκεκριμένα τις γυναίκες στρατιωτικούς και τους πολίτες, άνδρες και γυναίκες. Από τη στιγμή που του είχε χορηγηθεί γονική άδεια, είχε τύχει της ίδιας αντιμετώπισης με αυτούς.

111. Περαιτέρω, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι το προσωπικό του στρατού τελούσε υπό ειδικό καθεστώς, διότι αποστολή του ήταν να διασφαλίζει την άμυνα της χώρας και την ασφάλεια του κράτους. Το κράτος συνεπώς δικαιούταν να θέτει περιορισμούς στα ατομικά του δικαιώματα και ελευθερίες και να του αναθέτει ειδικά καθήκοντα. Η επιλογή στρατιωτικής σταδιοδρομίας ήταν εκούσια και με την υπογραφή της σύμβασης στρατιωτικής υπηρεσίας και τον όρκο υποταγής τους, οι άνδρες στρατιωτικοί αποδέχονταν ένα σύστημα στρατιωτικής πειθαρχίας που από τη φύση του υπαινισσόταν την πιθανότητα υποβολής σε περιορισμούς, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να υποβληθούν σε πολίτες (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Kalaş κατά Τουρκίας*, 1 Ιουλίου 1997, § 28, *Εκθέσεις* 1997-IV). Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρθηκε επίσης στην υπόθεση *W., X., Y. και Z. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (αριθ. 3435/67, 3436/67, 3437/67 και 3438/67, απόφαση της Επιτροπής της 19ης Ιουλίου 1968, Ετήσιο Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τόμος 11 (1968), σελ. 598), στην οποία η Επιτροπή έκρινε ότι «στον όρο “σεβασμός της οικογενειακής ζωής” δεν θα μπορούσε εύλογα να δοθεί τόσο ευρεία ερμηνεία που να επιτρέπει σε ένα άτομο -ακόμα και ανήλικο- να αποδεσμεύεται από τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει μια συμφωνία μακροχρόνιας υπηρεσίας στην οποία υπεισέρχεται εθελοντικά και η οποία συμπεριλαμβάνει την απομάκρυνσή του από την οικογένειά του, με εξαίρεση τις περιόδους άδειας».

112. Η Κυβέρνηση περαιτέρω υποστήριξε ότι στα κράτη παρεχόταν ευρύ περιθώριο εκτίμησης σε ζητήματα εθνικής ασφάλειας, όπως και σε ζητήματα σχετικά με γενικότερα μέτρα οικονομικής και κοινωνικής στρατηγικής (αναφέρθηκε στην υπόθεση *James και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 21 Φεβρουαρίου 1986, § 46, Σειρά Α αριθ. 98 και *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society και Yorkshire Building Society κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 23 Οκτωβρίου 1997, § 80, *Εκθέσεις* 1997-VII). Λόγω της άμεσης γνώσης της κοινωνίας και των αναγκών της, οι εθνικές αρχές μπορούσαν να εκτιμήσουν καλύτερα από τον

διεθνή δικαστή την έννοια του «δημοσίου συμφέροντος». Το Δικαστήριο θα έπρεπε να σεβαστεί την επιλογή πολιτικής του νομοθέτη, εκτός εάν «στερείτο προδήλως ορθολογικής βάσης».

113. Αναφέρθηκε στην απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίο έκρινε ότι η στρατιωτική υπηρεσία έχει συγκεκριμένες απαιτήσεις, κατά το μέτρο που επιβάλλεται η ανεμπόδιστη τέλεση των καθηκόντων των ανδρών στρατιωτικών και ότι, κατά συνέπεια, η λήψη γονικής άδειας από αυτούς σε ευρεία κλίμακα θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη μαχητική δύναμη και τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων. Η εν λόγω διαπίστωση είχε μια αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία για τους κάτωθι λόγους. Πρώτον, όπως υποστηρίχθηκε από τη βρετανική κυβέρνηση στην υπόθεση *W., X., Y. και Z.* (παρατίθεται ανωτέρω), «οι αρχές που είναι αρμόδιες για τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων (από τις οποίες εξαρτάται η ασφάλεια του κράτους) (θα έπρεπε να) διαφυλάσσουν τη συνεχή και αποτελεσματική επάνδρωση των δυνάμεων αυτών, ώστε (να μπορούν) να ανταποκριθούν στις δεσμεύσεις τους». Δεύτερον, από την 1η Ιανουαρίου 2011, ο συνολικός αριθμός των συμβασιούχων στρατιωτικών ανήλθε στα 216.600 άτομα. Κατά την ίδια ημερομηνία, υπήρχαν 50.519 παιδιά ηλικίας κάτω των τριών ετών υπό τη φροντίδα του στρατιωτικού και διοικητικού προσωπικού του στρατού. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν ήταν δυνατόν να προσκομίσει περαιτέρω στατιστικά στοιχεία. Ειδικότερα, δεν υπήρχαν στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των ανδρών στρατιωτικών με παιδιά ηλικίας κάτω των τριών ετών. Ωστόσο, καθώς όλοι οι άνδρες στρατιωτικοί βρίσκονταν σε «αναπαραγωγική» ηλικία, ο αριθμός αυτός ενδέχεται να ήταν σημαντικός.

114. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ήταν επίσης αδύνατο να προσκομίσει οποιοδήποτε έγγραφο σχετικό με τον κοινοβουλευτικό διάλογο επί του θέματος της γονικής άδειας για το προσωπικό του στρατού. Δεδομένου ότι ο Νόμος περί στρατιωτικής υπηρεσίας είχε θεσπιστεί 13 χρόνια νωρίτερα, δηλαδή πριν από την κύρωση της Σύμβασης από τη Ρωσία, το ρωσικό κοινοβούλιο δεν υποχρεούταν από τη Σύμβαση να θέσει ερώτημα περί δικαιολόγησης της διαφορετικής μεταχείρισης και το Δικαστήριο δεν είχε καμία δικαιοδοσία, *ratione temporis*, να εξετάσει τα ζητήματα σχετικά με τον κοινοβουλευτικό διάλογο που προηγήθηκε της θέσπισης του εν λόγω νόμου.

115. Περαιτέρω, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι κάποια από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν παρείχαν γονική άδεια σε άνδρες στρατιωτικούς. Στις χώρες αυτές περιλαμβάνονταν η Ελβετία, η Τουρκία, η Βουλγαρία, η Πολωνία και η Τσεχική Δημοκρατία. Επιπλέον, σε πολλές χώρες η γονική άδεια διαρκούσε πολύ λιγότερο απ' ό τι στη Ρωσία. Δεδομένου ότι στη Ρωσία η γονική άδεια ήταν τριετής, μια τόσο μακρά απουσία από την υπηρεσία θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις στρατιωτικές δεξιότητες των ανδρών στρατιωτικών, οι οποίες συχνά περιελάμβαναν τη χρήση περίπλοκου στρατιωτικού εξοπλισμού υψηλής

τεχνολογίας, με αποτέλεσμα να απαιτείται πολυδάπανη επανεκπαίδευση κατά την επιστροφή τους. Υπό αυτές τις συνθήκες, ήταν εύλογο ότι η γονική άδεια θα έπρεπε να χορηγείται στις συζύγους των ανδρών στρατιωτικών, των οποίων η απουσία από την εργασία τους θα είχε λιγότερο αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία. Ειδικότερα, ο προσφεύγων υπηρετούσε ως χειριστής ασυρμάτου σε μια μονάδα που έπρεπε να βρίσκεται σε κατάσταση μόνιμης ετοιμότητας για μάχη. Ταυτόχρονα παραδέχτηκε ότι τη θέση του προσφεύγοντος θα μπορούσε να την κατέχει μια γυναίκα, η οποία θα δικαιούταν γονική άδεια.

116. Σε αυτό το πλαίσιο, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι το δικαίωμα γονικής άδειας είχε κατ' εξαίρεση χορηγηθεί στις γυναίκες στρατιωτικούς, λόγω των ακόλουθων εκτιμήσεων. Πρώτον, σύμφωνα με σύγχρονες επιστημονικές έρευνες, υπάρχει ένας ιδιαίτερος βιολογικός και ψυχολογικός δεσμός μεταξύ της μητέρας και του νεογέννητου παιδιού. Η παρουσία της μητέρας και η φροντίδα της κατά το πρώτο έτος της ζωής του παιδιού ήταν ιδιαίτερα σημαντικές. Συνεπώς, το συμφέρον το παιδιού επιτάσσει να λαμβάνει η μητέρα γονική άδεια. Δεύτερον, δεδομένου ότι υπάρχουν λίγες γυναίκες στον στρατό, η απουσία τους από την υπηρεσία δεν θα είχε επίπτωση στη μαχητική ικανότητα. Πράγματι, κατά την 1η Ιανουαρίου 2011, υπήρχαν μόνο 1.948 γυναίκες στρατιωτικοί στον ρωσικό στρατό. Επίσης το 2011 οι γυναίκες αντιστοιχούσαν στο 0,8 % του προσωπικού του στρατού (10% το 2008). Επιπλέον, η πλειονότητα αυτών υπηρετούσε σε θέσεις που δεν συμπεριελάμβαναν άμεσα στρατιωτικά καθήκοντα, όπως θέσεις στο ιατρικό, οικονομικό και επικοινωνιακό τμήμα. Ενόψει των ανωτέρω, η ένδικος υπόθεση αφορούσε μια δικαιολογημένη θετική διάκριση υπέρ των γυναικών.

117. Η Κυβέρνηση υποστήριξε επίσης ότι η ρωσική νομοθεσία προέβλεπε εξαιρέσεις στον κανόνα του ότι οι άνδρες στρατιωτικοί δεν δικαιούνταν γονική άδεια. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 32, παράγραφος 7, του Κανονισμού περί της στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. παράγραφο 48 ανωτέρω), ένας συμβασιούχος άνδρας στρατιωτικός δικαιούταν τέτοια άδεια σε μια από τις ακόλουθες περιπτώσεις: (α) εάν η σύζυγός του είχε αποβιώσει κατά τον τοκετό ή (β) εάν εκείνος ανέτρεφε ένα ή περισσότερα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών (εάν πρόκειται για παιδιά με ειδικές ανάγκες, κάτω των 16 ετών), τα οποία είχαν στερηθεί τη μητρική φροντίδα (σε περίπτωση θανάτου της μητέρας, αφαίρεσης γονικής μέριμνας, μακροχρόνιας ασθένειας ή άλλης περίπτωσης όπου τα παιδιά του στερούνταν μητρικής φροντίδας). Ο κατάλογος των εξαιρέσεων δεν ήταν περιοριστικός. Η Κυβέρνηση αναφέρθηκε επίσης στην παράγραφο 10(9) του Νόμου στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. παράγραφο 47 ανωτέρω), σύμφωνα με την οποία οι στρατιωτικοί που ανατρέφουν παιδιά που στερούνται μητρικής/πατρικής φροντίδας δικαιούνται κοινωνικά επιδόματα σύμφωνα με τους ομοσπονδιακούς νόμους και άλλες νομικές διατάξεις σχετικές με την προστασία της οικογένειας, της μητρότητας και της

παιδικής ηλικίας. Προσκόμισε έγγραφα που παρουσίαζαν στατιστικές χορήγησης γονικής άδειας σε άνδρες στρατιωτικούς και αστυνομικούς. Από τις στατιστικές πληροφορίες προέκυπτε ότι υπήρξε μόνο μία υπόθεση το έτος 2007, όπου χορηγήθηκε σε έναν άνδρα στρατιωτικό γονική άδεια ενάμιση έτους, λόγω σοβαρής ασθένειας της συζύγου του. Το 2010, άλλος ένας άνδρας στρατιωτικός είχε λάβει γονική άδεια τριών μηνών, διότι ο γιος του είχε στερηθεί τη μητρική φροντίδα. Η Κυβέρνηση επίσης αναφέρθηκε σε είκοσι μία υποθέσεις, στις οποίες είχε χορηγηθεί τριετής γονική άδεια σε άνδρες αστυνομικούς. Συνεπώς, βασικό κριτήριο χορήγησης της άδειας ήταν το γεγονός ότι το παιδί ενός άνδρα στρατιωτικού είχε στερηθεί τη μητρική φροντίδα. Ωστόσο, το γεγονός αυτό έπρεπε ν' αποδειχθεί. Καθώς ο προσφεύγων δεν είχε καταφέρει ν' αποδείξει ότι τα παιδιά του στερούνταν μητρικής φροντίδας, η προσφυγή του έπρεπε να απορριφθεί. Επιπλέον, του είχε χορηγηθεί τελικά γονική άδεια λόγω της δυσχερούς οικογενειακής του κατάστασης.

118. Τέλος, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι το Τμήμα είχε ενεργήσει εκτός της αρμοδιότητάς του όταν διέταξε, σύμφωνα με το άρθρο 46 της Σύμβασης, τις ρωσικές αρχές να τροποποιήσουν τη σχετική νομοθεσία. Κατά την άποψή της, αυτή ήταν μια μεμονωμένη υπόθεση που δεν αποκάλυπτε κάποιο συστημικό πρόβλημα σύμφωνα με τη Σύμβαση. Δεν ήταν καθήκον του Δικαστηρίου να εκτιμήσει ένα αφηρημένο πρόβλημα συμβατότητας της εθνικής νομοθεσίας με τη Σύμβαση και πολύ περισσότερο να καταργήσει ή να δώσει κατευθύνσεις για την κατάργηση των νομικών διατάξεων που αμφισβητούνταν από τον προσφεύγοντα.

4. Οι ισχυρισμοί του τρίτου μέρους

119. Το Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πανεπιστημίου της Γάνδης κατήγγειλε τον κίνδυνο των φυλετικών στερεότυπων. Τέτοια στερεότυπα περιόριζαν τις επιλογές ζωής των ατόμων και χρησίμευαν στη διαιώνιση της ανισότητας των φύλων και της υποταγής. Αποτελούσαν ταυτόχρονα την αιτία και την εκδήλωση της διακρισιακής μεταχείρισης. Η δημιουργία στερεότυπων για τους άνδρες και τις γυναίκες και ο περιορισμός τους σε συγκεκριμένους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων είχε ως αποτέλεσμα, ειδικότερα, την έλλειψη υποστήριξης για εκείνους τους ανθρώπους, άνδρες και γυναίκες, που δεν ανταποκρίνονται στους παραδοσιακούς ρόλους. Αυτή η έλλειψη υποστήριξης θα μπορούσε να εκδηλώνεται, για παράδειγμα, με την άρνηση χορήγησης κοινωνικών επιδομάτων σε αυτούς. Τα στερεότυπα των φύλων χρησιμοποιούνταν επίσης συχνά ως αιτιολογία για τη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο έκρινε σε αρκετές περιπτώσεις ότι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα δεν αποτελούσαν επαρκή αιτιολογία για διακρισιακή μεταχείριση (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Zarb Adami κατά Μάλτας*, αριθ. 17209/02, §§ 81 και 82, ΕΔΑΔ 2006-VIII, *L. και V. κατά Αυστρίας*, αριθ. 39392/98 και 39829/98, § 52, ΕΔΑΔ 2003-I, *Lustig-Prean*

και *Beckett*, παρατίθεται ανωτέρω, § 90 και *Inze κατά Αυστρίας*, 28 Οκτωβρίου 1987, § 44, Σειρά Α αριθ. 126). Τα δύο στερεότυπα που διέπουν την ένδικο υπόθεση ήταν, πρώτον, η παραδοσιακή ιδέα ότι οι γυναίκες ήταν υπεύθυνες για το νοικοκυριό και τα παιδιά, ενώ οι άνδρες κέρδιζαν χρήματα εκτός σπιτιού και, δεύτερον, η ιδέα ότι οι μάχες και η στρατιωτική υπηρεσία ήταν για τους άνδρες και όχι για τις γυναίκες.

120. Το τρίτο μέρος αναφέρθηκε επίσης στη Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) και ειδικότερα στο άρθρο 5 (βλ. παράγραφο 49 ανωτέρω), το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να αντιμετωπίζουν τα στερεότυπα των φύλων τροποποιώντας τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών, με σκοπό την εξάλειψη των προκαταλήψεων και συνηθειών, καθώς και όλων των άλλων πρακτικών που βασίζονταν στην ιδέα της κατωτερότητας ή ανωτερότητας του ενός από τα δύο φύλα ή των στερεοτυπικών ρόλων ανδρών και γυναικών. Το τρίτο μέρος υποστήριξε ότι, παρόλο που η ένδικος υπόθεση αφορούσε διάκριση κατά ενός άνδρα, η CEDAW είχε άμεση εφαρμογή, διότι η σχετική Επιτροπή την είχε ερμηνεύσει ως εφαρμόσιμη σε «όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως φύλου» και διότι τα ανδρικά στερεότυπα ήταν επιβλαβή τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Οι στερεοτυπικοί ρόλοι των φύλων είχαν ως αποτέλεσμα το κλειδώμα των γυναικών εντός του σπιτιού και των ανδρών έξω από αυτό και συνεπώς ήταν επιζήμιοι και για τα δύο φύλα. Η Επιτροπή CEDAW είχε τονίσει τη σπουδαιότητα της ισότητας πέραν του καθαρά τυπικού της χαρακτήρα και είχε επιδιώξει να καταπολεμήσει τις διαρθρωτικές αιτίες της διάκρισης. Μία εξ αυτών ήταν τα στερεότυπα των φύλων και ειδικότερα το βαθιά ριζωμένο στερεότυπο της γυναίκας που φροντίζει τον άνδρα που κερδίζει τα προς το ζην.

121. Το τρίτο μέρος αναφέρθηκε επίσης στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις των περιοδικών εκθέσεων που υποβλήθηκαν από τη Ρωσική Ομοσπονδία, οι οποίες υιοθετήθηκαν στις 30 Ιουλίου 2010 από την Επιτροπή CEDAW (βλ. παράγραφο 51 ανωτέρω). Η Επιτροπή CEDAW είχε δηλώσει ειδικότερα, ότι ανησυχούσε για «την εμμονή στις πρακτικές, παραδόσεις, πατριαρχικές συμπεριφορές και τα βαθιά ριζωμένα στερεότυπα αναφορικά με τους ρόλους, τις ευθύνες και τις ταυτότητες των γυναικών και των ανδρών σε όλους τους τομείς της ζωής (...) (και για) την επαναλαμβανόμενη έμφαση που έδινε το συμβαλλόμενο κράτος στον ρόλο των γυναικών ως μητέρων και παρεχόντων φροντίδα». Η Επιτροπή ήταν της άποψης ότι «η μετατόπιση της εστίασης από τις γυναίκες, κυρίως ως συζύγων και μητέρων, σε άτομα κοινωνικά ισότιμα με τους άνδρες ήταν αναγκαία για την πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης και την επίτευξη ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών».

122. Τέλος, το τρίτο μέρος ισχυρίστηκε ότι στην ένδικο υπόθεση εμπριεχόταν και η καλούμενη διατομεακή διακριτική μεταχείριση, η οποία βασίζεται σε διάφορους παράγοντες που αλληλεπιδρούν και παράγουν

συγκεκριμένους τύπους διάκρισης. Κατά την άποψή του, η διαφορά στη μεταχείριση για την οποία παραπονείται ο προσφεύγων δεν θα μπορούσε να περιοριστεί στη στρατιωτική ιδιότητα ή το φύλο, αλλά ήταν περισσότερο το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού αυτών των δύο παραγόντων. Εάν η διάκριση λόγω του φύλου και λόγω της στρατιωτικής ιδιότητας αναλύονταν ξεχωριστά, τα στερεότυπα που αφορούσαν τις γυναίκες στρατιωτικούς θα έπρεπε να τεθούν στο περιθώριο. Εάν μια σύγκριση αφορούσε τους άνδρες και τις γυναίκες γενικότερα και μία άλλη τους στρατιωτικούς και τους πολίτες, τότε πουθενά σε αυτήν την εξίσωση δεν θα αναγνωρίζονταν ευθέως οι ανησυχίες των ανδρών στρατιωτικών και πολύ περισσότερο των γυναικών στρατιωτικών.

123. Καταλήγοντας, το τρίτο μέρος ισχυρίστηκε ότι ήταν σημαντικό να προσδιοριστούν τα στερεότυπα των φύλων και να αναγνωριστεί η ζημία που προκαλούν. Τα κράτη θα έπρεπε να λογοδοτούν όταν προβαίνουν σε διακρίσεις λόγω φύλου και διαιωνίζουν την ανισότητα βάσει στερεοτύπων των φύλων.

5. Η κρίση του Δικαστηρίου

(α) Γενικές αρχές

124. Όπως έχει κρίνει κατ' επανάληψη το Δικαστήριο, το άρθρο 14 συμπληρώνει τις άλλες ουσιώδεις διατάξεις της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων αυτής. Δεν υφίσταται ανεξάρτητα, καθώς παράγει συνέπειες μόνο σε σχέση με «την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών» που διασφαλίζονται με αυτόν τον τρόπο. Παρόλο που η εφαρμογή του άρθρου 14 δεν προϋποθέτει παραβίαση αυτών των διατάξεων -και άρα από αυτή την άποψη είναι αυτόνομο- δεν μπορεί να υπάρξει πεδίο εφαρμογής του παρά μόνο αν τα επίδικα πραγματικά περιστατικά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μίας ή περισσότερων εξ αυτών. Η απαγόρευση των διακρίσεων που εμπεριέχεται στο άρθρο 14 εκτείνεται έτσι και πέρα από την απόλαυση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, τη διασφάλιση των οποίων απαιτεί η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής από κάθε κράτος. Εφαρμόζεται επίσης και σε αυτά τα πρόσθετα δικαιώματα που εμπίπτουν στο γενικό πεδίο οποιουδήποτε άρθρου της Σύμβασης, τα οποία κάθε κράτος έχει εκουσίως αποφασίσει να παράσχει. Αυτή η αρχή έχει παγίως εδραιωθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου [βλ., μεταξύ πολλών άλλων, την υπόθεση *E.B. κατά Γαλλίας* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 43546/02, §§ 47-48, 22 Ιανουαρίου 2008].

125. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι κάθε διαφορετική μεταχείριση δεν ισοδυναμεί με παραβίαση του άρθρου 14. Θα πρέπει να εξακριβώνεται ότι άλλα πρόσωπα σε ανάλογες ή σχετικά παρόμοιες καταστάσεις έτυχαν προνομιακής μεταχείρισης και ότι η διαφορά αυτή αποτελεί διάκριση [βλ. *Ünal Tekeli κατά Τουρκίας*, αριθ. 29865/96, § 49, ΕΔΑΔ 2004-X (αποσπάσματα)]. Μια διαφορετική μεταχείριση αποτελεί διάκριση, όταν

δεν έχει καμία αντικειμενική ή εύλογη αιτιολογία· με άλλα λόγια, εάν δεν επιδιώκει έναν σύννομο σκοπό ή εάν δεν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του προς πραγμάτωση σκοπού (βλ. *Stec και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 51).

126. Τα συμβαλλόμενα κράτη απολαμβάνουν ορισμένο περιθώριο εκτίμησης στην κρίση του εάν και σε ποιον βαθμό οι διαφορές σε παρόμοιες διαφορετικά καταστάσεις δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση (βλ. *Gaygusuz κατά Αυστρίας*, 16 Σεπτεμβρίου 1996, § 42, *Εκθέσεις* 1996-IV). Το πεδίο της περιθωρίου εκτίμησης διαφέρει ανάλογα με τις περιστάσεις, το υπό εξέταση ζήτημα και το ιστορικό αυτού (βλ. *Rasmussen κατά Δανίας*, 28 Νοεμβρίου 1984, § 40, Σειρά Α αριθ. 87, και *Inze*, παρατίθεται ανωτέρω, § 41), αλλά η τελική απόφαση ως προς την τήρηση των απαιτήσεων της Σύμβασης λαμβάνεται από το Δικαστήριο. Καθώς η Σύμβαση αποτελεί κατ' αρχήν και κατά κύριο λόγο ένα σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Δικαστήριο θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να λαμβάνει υπόψη του τις μεταβαλλόμενες συνθήκες των συμβαλλομένων κρατών και να ανταποκρίνεται, για παράδειγμα, σε κάθε ανακύπτουσα συναίνεση σχετικά με τα πρότυπα που πρέπει να επιτευχθούν [βλ. *Weller κατά Ουγγαρίας*, αριθ. 44399/05, § 28, 31 Μαρτίου 2009, *Stec και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 63 και 64, *Ünal Tekeli*, παρατίθεται ανωτέρω, § 54 και, *mutatis mutandis*, *Stafford κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 46295/99, § 68, ΕΔΑΔ 2002-IV].

127. Το Δικαστήριο περαιτέρω επαναλαμβάνει ότι η προώθηση της ισότητας των φύλων αποτελεί σήμερα έναν σημαντικό στόχο των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και θα πρέπει να συντρέχουν ιδιαίτερα σπουδαίοι λόγοι προκειμένου να θεωρηθεί μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση συμβατή με τη Σύμβαση (βλ. *Burghartz κατά Ελβετίας*, 22 Φεβρουαρίου 1994, § 27, Σειρά Α, αριθ. 280-B και *Schuler-Zgraggen κατά Ελβετίας*, 24 Ιουνίου 1993, § 67, Σειρά Α, αριθ. 263). Ειδικότερα, οι αναφορές στις παραδόσεις, οι γενικές παραδοχές ή η επικράτηση κοινωνικών συμπεριφορών σε μια συγκεκριμένη χώρα αποτελούν ανεπαρκείς αιτιολογίες για τη διαφορετική μεταχείριση λόγω φύλου. Για παράδειγμα, τα κράτη αποτρέπονται από το να επιβάλλουν παραδόσεις προερχόμενες από τον πρωτεύοντα ρόλο του άνδρα και τον δευτερεύοντα ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια (βλ. *Ünal Tekeli*, παρατίθεται ανωτέρω, § 63).

128. Όσον αφορά το συγκεκριμένο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και της επακόλουθης σύναψης της Σύμβασης, η συντριπτική πλειοψηφία των συμβαλλομένων κρατών διέθετε αμυντικές δυνάμεις και, κατά συνέπεια, ένα σύστημα στρατιωτικής πειθαρχίας που από τη φύση του συνεπαγόταν τη δυνατότητα επιβολής περιορισμών σε ορισμένα από τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των μελών των ενόπλων δυνάμεων, οι οποίοι δεν ήταν

δυνατόν να επιβληθούν σε πολίτες. Η ύπαρξη ενός τέτοιου συστήματος, το οποίο τα κράτη αυτά έχουν διατηρήσει έκτοτε, δεν αντιτίθεται από μόνο του στις υποχρεώσεις τους από τη Σύμβαση (βλ. *Engel και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 57). Αυτό συνεπάγεται ότι κάθε κράτος είναι αρμόδιο να οργανώσει το δικό του σύστημα στρατιωτικής πειθαρχίας και ότι, από αυτή την άποψη, απολαμβάνει ένα περιθώριο εκτίμησης. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς έναν στρατό να λειτουργεί σωστά, χωρίς νομικούς κανόνες σχεδιασμένους να αποτρέπουν την υπονόμευσή του από το προσωπικό του. Παρά ταύτα, οι εθνικές αρχές δεν μπορούν να βασίζονται σε τέτοιους κανόνες για να εμποδίζουν μεμονωμένα μέλη των ενόπλων δυνάμεων να ασκούν το δικαίωμα σεβασμού της προσωπικής τους ζωής, το οποίο εφαρμόζεται στο προσωπικό του στρατού, όπως και σε άλλα άτομα εντός της αρμοδιότητας του κράτους (βλ. *Smith και Grady*, παρατίθεται ανωτέρω, § 89 και *Lustig-Prean και Beckett*, παρατίθεται ανωτέρω, § 82).

(β) Εφαρμογή των παραπάνω αρχών στην ένδικο υπόθεση

(i) Σχετικά με το εάν είναι εφαρμοστέο το άρθρο 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8

129. Το Δικαστήριο πρέπει αρχικά να καθορίσει αν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 και συνεπώς και του άρθρου 14 της Σύμβασης. Έχει κατ' επανάληψη υποστηρίξει πως το άρθρο 14 της Σύμβασης είναι συναφές, εάν «το υπό εξέταση ζήτημα του μειονεκτήματος (...) αποτελεί έναν από τους όρους άσκησης του εγγυηθέντος δικαιώματος (...)» ή εάν τα αμφισβητούμενα μέτρα είναι «συνδεδεμένα με την άσκηση του εγγυηθέντος δικαιώματος (...)». Για να είναι εφαρμοστέο το άρθρο 14, αρκεί τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μίας ή περισσοτέρων διατάξεων της Σύμβασης [βλ. *Θλιμμένος κατά Ελλάδας* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως) αριθ. 34369/97, § 40, ΕΔΑΔ 2000-IV, *E.B.*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 47-48 και *Fretté κατά Γαλλίας*, αριθ. 36515/97, § 31, ΕΔΑΔ 2002-I, με περαιτέρω παραπομπές].

130. Είναι αλήθεια ότι το άρθρο 8 δεν περιλαμβάνει το δικαίωμα γονικής άδειας ούτε επιβάλλει καμία θετική υποχρέωση στα κράτη να παρέχουν επιδόματα γονικής άδειας. Ταυτόχρονα, παρέχοντας τη δυνατότητα σε έναν από τους γονείς να παραμένει στο σπίτι και να φροντίζει τα παιδιά με τη λήψη γονικής άδειας και σχετικών επιδομάτων, προάγεται η οικογενειακή ζωή κι αναγκαστικά επηρεάζεται κι ο τρόπος οργάνωσής της. Συνεπώς, η γονική άδεια και τα σχετικά επιδόματα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της Σύμβασης. Εκ τούτου συνάγεται ότι το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8, είναι εφαρμοστέο. Αναλόγως, αν ένα κράτος αποφασίσει όντως να θεσπίσει ένα σύστημα γονικής άδειας, θα πρέπει να το κάνει με τρόπο συμβατό με το άρθρο 14 της Σύμβασης (βλ. *Petrovic*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 26-29).

(ii) Σχετικά με το εάν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8

131. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφεύγων, ως άνδρας στρατιωτικός, στερείται θεσμοθετημένου δικαιώματος τριετούς γονικής άδειας, ενώ οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται τέτοια άδεια. Συνεπώς θα πρέπει αρχικά να εξεταστεί εάν ο προσφεύγων βρισκόταν σε ανάλογη κατάσταση με τις γυναίκες στρατιωτικούς.

132. Το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι, όσον αφορά τη γονική άδεια και τα επιδόματά της, οι άνδρες βρίσκονται σε ανάλογη κατάσταση με τις γυναίκες. Πράγματι, εν αντιθέσει με την άδεια μητρότητας, η οποία έχει ως σκοπό να επιτρέπει στη γυναίκα να συνέρχεται από τον τοκετό και να θηλάζει το μωρό της εάν επιθυμεί, η γονική άδεια και τα επιδόματά της σχετίζονται με τη μετέπειτα περίοδο και έχουν ως σκοπό να επιτρέπουν στον ενδιαφερόμενο γονέα να παραμένει στο σπίτι και να φροντίζει ο ίδιος ένα βρέφος (βλ. *Petrovic*, παρατίθεται ανωτέρω, § 36). Συνεπώς, το Δικαστήριο δεν πείστηκε από το επιχείρημα της Κυβέρνησης σχετικά με τον ιδιαίτερο βιολογικό και ψυχολογικό δεσμό μεταξύ της μητέρας και του νεογέννητου παιδιού κατά την περίοδο που ακολουθεί τον τοκετό, ο οποίος θεωρείται επιβεβαιωμένος από σύγχρονη επιστημονική έρευνα (βλ. παράγραφο 116 ανωτέρω). Έχοντας επίγνωση των διαφορών που μπορεί να υφίστανται μεταξύ μητέρας και πατέρα στη σχέση τους με το παιδί, το Δικαστήριο καταλήγει ότι, όσον αφορά τον ρόλο της φροντίδας του παιδιού κατά την περίοδο της γονικής άδειας, οι άνδρες και οι γυναίκες «βρίσκονται σε παρόμοια θέση».

133. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ως προς τον σκοπό της γονικής άδειας, ο προσφεύγων ως άνδρας στρατιωτικός βρισκόταν σε ανάλογη κατάσταση με τις γυναίκες στρατιωτικούς. Παραμένει να διαπιστωθεί εάν η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών στρατιωτικών ήταν αντικειμενικά και εύλογα αιτιολογημένη, σύμφωνα με το άρθρο 14.

134. Το Δικαστήριο δεν παραβλέπει το ειδικό πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων στην ένδικο υπόθεση. Θεωρείται ειδικό διότι συνδέεται στενά με την εθνική ασφάλεια και βρίσκεται, επομένως, στο κέντρο των ζωτικών συμφερόντων του κράτους. Ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης παρέχεται στα κράτη σε θέματα σχετικά με την εθνική ασφάλεια γενικότερα και τις ένοπλες δυνάμεις ειδικότερα (βλ. νομολογία που αναφέρεται στην παράγραφο 128 ανωτέρω).

135. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί σε πολλές περιπτώσεις ότι τα δικαιώματα του προσωπικού του στρατού, σύμφωνα με τα άρθρα 5, 9, 10 και 11 της Σύμβασης, μπορούν υπό κάποιες συνθήκες να περιορίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι θα ήταν επιτρεπτό στην περίπτωση πολιτών. Συνεπώς, σχετικά με το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 5, το Δικαστήριο έκρινε ότι η χρήση της στέρησης ελευθερίας ως πειθαρχικής ποινής, η οποία μπορεί να επιβληθεί στο προσωπικό του στρατού, αλλά όχι σε πολίτες, δεν αποτελεί διάκριση ασυμβίβαστη με τη Σύμβαση, διότι οι

συνθήκες και οι απαιτήσεις της στρατιωτικής ζωής είναι από τη φύση τους διαφορετικές από αυτές της ζωής των πολιτών (βλ. *Engel και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 73). Περαιτέρω, αναφορικά με το άρθρο 9, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ορισμένοι περιορισμοί στη διαγωγή και τη συμπεριφορά που υποκινούνται από τη θρησκεία, παρόλο που δεν μπορούν να επιβληθούν σε πολίτες, είναι αποδεκτοί στον στρατό. Κατά την επιλογή μιας στρατιωτικής σταδιοδρομίας, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων αποδέχονται με δική τους βούληση ένα σύστημα στρατιωτικής πειθαρχίας και τους περιορισμούς των δικαιωμάτων και ελευθεριών που επιβάλλει αυτό (βλ. *Kalaç*, παρατίθεται ανωτέρω, § 28 και επίσης *Λαρίσης και άλλοι κατά Ελλάδα*, 24 Φεβρουαρίου 1998, §§ 50-51, *Εκθέσεις* 1998-I, σχετικά με τον προσηλυτισμό στον στρατό). Παρομοίως, κατά την εξέταση υποθέσεων σύμφωνα με το άρθρο 10, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες που συνδέονται με τη στρατιωτική ζωή και τα ειδικά «καθήκοντα» και «ευθύνες» που επιβάλλονται στο προσωπικό του στρατού, οι οποίοι ως μέλη των ενόπλων δυνάμεων δεσμεύονται από υποχρέωση εχεμύθειας σε ό,τι αφορά την άσκηση των καθηκόντων τους (βλ. *Χατζηαναστασίου κατά Ελλάδα*, 16 Δεκεμβρίου 1992, §§ 39 και 46, Σειρά Α αριθ. 252 και *Pasko κατά Ρωσίας*, αριθ. 69519/01, § 86, 22 Οκτωβρίου 2009, και οι δύο αφορούν αποκάλυψη από άνδρα στρατιωτικό απόρρητων πληροφοριών που του είχαν εμπιστευθεί). Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι οι διακρίσεις μεταξύ των στρατιωτικών και των πολιτών στο πεδίο της ελευθερίας έκφρασης είναι δικαιολογημένες σύμφωνα με το άρθρο 14, λόγω των διαφορών της στρατιωτικής και πολιτικής ζωής και πιο συγκεκριμένα, λόγω των ιδιότυπων «καθηκόντων» και «ευθυνών» των μελών των ενόπλων δυνάμεων (βλ. *Engel και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 103). Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, ορίζει ρητά ότι επιτρέπεται η επιβολή νόμιμων περιορισμών στην άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι από τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων [βλ. *Demir και Baykara κατά Τουρκίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 34503/97, § 119, 12 Νοεμβρίου 2008].

136. Ταυτοχρόνως το Δικαστήριο έχει επίσης τονίσει ότι η εφαρμογή της Σύμβασης δεν σταματά στις πύλες των στρατιωτικών στρατώνων και ότι το προσωπικό του στρατού, όπως και όλοι οι άλλοι άνθρωποι που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των συμβαλλομένων κρατών, δικαιούται την προστασία της Σύμβασης. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται στις εθνικές αρχές να επικαλούνται το ειδικό καθεστώς των ενόπλων δυνάμεων, με σκοπό την καταστρατήγηση των δικαιωμάτων του προσωπικού του στρατού. Για να είναι αιτιολογημένος οποιοσδήποτε περιορισμός των δικαιωμάτων της Σύμβασης, θα πρέπει να πληροί το κριτήριο της αναγκαιότητας σε μια δημοκρατική κοινωνία (βλ., αναφορικά με το άρθρο 10, *Γρηγοριάδης κατά Ελλάδα*, 25 Νοεμβρίου 1997, §§ 45-48, *Εκθέσεις* 1997-VII και

Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs και Gubi κατά Αυστρίας, 19 Δεκεμβρίου 1994, § 36-40, Σειρά Α αριθ. 302).

137. Περαιτέρω, όσον αφορά τους περιορισμούς της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής του προσωπικού του στρατού, ειδικά, όταν αυτοί αφορούν «ένα πιο προσωπικό κομμάτι της ιδιωτικής ζωής ενός ατόμου», πρέπει να υφίστανται «ιδιαίτερα σοβαροί λόγοι» για να πληρούν αυτές οι παρεμβάσεις τις προϋποθέσεις του άρθρου 8, παράγραφος 2, της Σύμβασης. Ειδικότερα, πρέπει να υπάρχει μια εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των επιβληθέντων περιορισμών και του σύννομου σκοπού της προστασίας της εθνικής ασφάλειας. Τέτοιοι περιορισμοί είναι αποδεκτοί μόνον όταν υφίσταται πραγματική απειλή για τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων. Οι ισχυρισμοί που αφορούν τον κίνδυνο λειτουργικής αποτελεσματικότητας πρέπει να «τεκμηριώνονται από συγκεκριμένα παραδείγματα» (βλ. *Smith και Grady*, παρατίθεται ανωτέρω, § 89 και *Lustig-Prean και Beckett*, παρατίθεται ανωτέρω, § 82).

138. Ως προς τις περιστάσεις της ενδίκου υποθέσεως, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση προέβαλλε πολλά επιχειρήματα για να δικαιολογήσει τη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών στρατιωτικών, όσον αφορά το δικαίωμα στη γονική άδεια. Το Δικαστήριο θα τα εξετάσει κατά σειρά.

139. Πρώτον, όσον αφορά το επιχείρημα σχετικά με τον ιδιαίτερο κοινωνικό ρόλο των γυναικών στην ανατροφή των παιδιών, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ήδη στην υπόθεση *Petrovic κατά Αυστρίας* (παρατίθεται ανωτέρω) επεσήμανε τη σταδιακή εξέλιξη της κοινωνίας προς μια πιο ισότιμη κατανομή της ευθύνης μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς την ανατροφή των παιδιών τους. Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν ήταν δυνατόν να αποφανθεί πως μια διάκριση λόγω φύλου σχετικά με επιδόματα γονικής άδειας, που έλαβε χώρα στην Αυστρία κατά τη δεκαετία του 1980, αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8. Έλαβε υπόψη του, ειδικότερα, τη μεγάλη ανομοιότητα που υφίστατο κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα μεταξύ των νομικών συστημάτων των συμβαλλομένων κρατών στον τομέα των γονεϊκών επιδομάτων. Ταυτοχρόνως, επισήμανε με ικανοποίηση ότι η αυστριακή νομοθεσία είχε τροποποιηθεί το 1990 με τέτοιο τρόπο, ώστε τα κριτήρια για τη λήψη επιδομάτων γονικής άδειας είχαν επεκταθεί και στους πατέρες. Δεν θα μπορούσε συνεπώς να καταλογιστεί στις αυστριακές αρχές ότι είχαν εισάγει με σταδιακό τρόπο, αντανακλώντας την εξέλιξη της κοινωνίας σε αυτόν τον τομέα, μια νομοθεσία που κατά τον κρίσιμο χρόνο ήταν πολύ προοδευτική στην Ευρώπη (βλ. *Petrovic*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 39-43). Στην πιο πρόσφατη υπόθεση *Weller κατά Ουγγαρίας*, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο αποκλεισμός των φυσικών πατέρων από το δικαίωμα λήψης γονεϊκών επιδομάτων, ενώ οι μητέρες, οι θετοί γονείς και οι κηδεμόνες τα δικαιούνταν, ισοδυναμούσε με διάκριση βασισμένη στο γονεϊκό καθεστώς (βλ. *Weller*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 30-35).

140. Τα σχετικά στοιχεία του διεθνούς και συγκριτικού δικαίου (βλ. παραγράφους 49 έως 75 ανωτέρω) αποδεικνύουν ότι η εξέλιξη της κοινωνίας, η οποία άρχισε στη δεκαετία του 1980 όπως βεβαιώνεται στην υπόθεση *Petrovic*, έχει έκτοτε προχωρήσει σημαντικά. Αποδεικνύουν ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, οι νομοθεσίες πλέον προβλέπουν ότι γονική άδεια μπορεί να χορηγηθεί σε άνδρες και σε γυναίκες μη στρατιωτικούς, ενώ οι χώρες που περιορίζουν το δικαίωμα γονικής άδειας μόνο στις γυναίκες αποτελούν μια μικρή μειοψηφία (βλ. παράγραφο 72 ανωτέρω). Ακόμα πιο σημαντικό για την ένδικο υπόθεση είναι το γεγονός ότι σε έναν σημαντικό αριθμό των κρατών μελών, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται γονική άδεια (βλ. παράγραφο 74 ανωτέρω). Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι οι σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες έχουν προχωρήσει προς μια πιο ισότιμη κατανομή της ευθύνης μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς την ανατροφή των παιδιών τους και ότι έχει αναγνωριστεί ο ρόλος του πατέρα στη φροντίδα τους. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να παραβλέψει τις ευρύτατα διαδεδομένες και διαρκώς αναπτυσσόμενες απόψεις και τις σχετικές νομικές τροποποιήσεις των εσωτερικών δικαίων των συμβαλλομένων κρατών, αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα (βλ., *mutatis mutandis*, *Smith και Grady*, παρατίθεται ανωτέρω, § 104).

141. Περαιτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η αναφορά της Κυβέρνησης στη θετική διάκριση έχει παρανοηθεί. Η διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών στρατιωτικών όσον αφορά το δικαίωμα γονικής άδειας είναι προφανές ότι δεν έχει ως στόχο να διορθώσει τη μειονεκτική θέση των γυναικών στην κοινωνία ή τις «αντικειμενικές ανισότητες» μεταξύ ανδρών και γυναικών (αντίθετα, *Stec και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 61 και 66). Το Δικαστήριο συμφωνεί με τον προσφεύγοντα και το τρίτο μέρος ότι τέτοιες διαφορές έχουν ως αποτέλεσμα τη διαιώνιση των στερεότυπων των φύλων και ότι είναι μειονεκτικές τόσο για τη σταδιοδρομία των γυναικών όσο και για την οικογενειακή ζωή των αντρών.

142. Ομοίως, η διαφορετική μεταχείριση δεν μπορεί να αιτιολογηθεί με παραπομπή στις παραδόσεις που επικρατούν σε μια συγκεκριμένη χώρα. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι τα κράτη δεν δύνανται να επιβάλλουν παραδοσιακούς ρόλους και στερεότυπα των φύλων (βλ. τη νομολογία που αναφέρεται στην παράγραφο 127 ανωτέρω). Επιπλέον, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τη ρωσική νομοθεσία, οι μη στρατιωτικοί άνδρες και γυναίκες δικαιούνται αμφότεροι γονική άδεια και ότι εναπόκειται στην κρίση της οικογένειας να αποφασίσει ποιος από τους δύο γονείς θα λάβει γονική άδεια για να φροντίσει το νεογέννητο παιδί, το Δικαστήριο δεν έχει πειστεί από τον ισχυρισμό ότι η ρωσική κοινωνία δεν είναι έτοιμη να δεχτεί παρόμοια ισότητα μεταξύ των ανδρών και γυναικών που υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις.

143. Το Δικαστήριο συμπεραίνει από τα ανωτέρω ότι η αναφορά στην παραδοσιακή κατανομή των ρόλων των φύλων στην κοινωνία δεν μπορεί

να αιτιολογήσει τον αποκλεισμό των ανδρών, περιλαμβανομένων και των στρατιωτικών, από το δικαίωμα στη γονική άδεια. Το Δικαστήριο συμφωνεί με το Τμήμα ότι τα στερεότυπα των φύλων, όπως η αντίληψη που θεωρεί τις γυναίκες ως καταρχήν υπεύθυνες για τη φροντίδα των παιδιών και τους άνδρες ως καταρχήν υπεύθυνους για τον βιοπορισμό, δεν μπορούν από μόνα τους να θεωρηθούν επαρκής αιτιολογία για διαφορετική μεταχείριση, όπως συμβαίνει και με παρόμοια στερεότυπα που βασίζονται στη φυλή, την καταγωγή, το χρώμα ή τον γενετήσιο προσανατολισμό.

144. Το Δικαστήριο δεν έχει πειστεί ούτε από το δεύτερο επιχείρημα της Κυβέρνησης, δηλαδή, ότι η επέκταση του δικαιώματος γονικής άδειας στους άνδρες στρατιωτικούς θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στη μαχητική ικανότητα και τη λειτουργική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων, ενώ η χορήγηση της γονικής άδειας στις γυναίκες στρατιωτικούς δεν εμπεριέχει τέτοιο κίνδυνο, επειδή στις ένοπλες δυνάμεις οι γυναίκες είναι λιγότερες από τους άνδρες. Δεν υπάρχει ένδειξη ότι έχει διενεργηθεί ποτέ οποιαδήποτε πραγματογνωμοσύνη ή στατιστική μελέτη από τις ρωσικές αρχές, ώστε να εκτιμηθεί ο αριθμός των ανδρών στρατιωτικών που θα ήταν σε θέση να λάβουν τριετή γονική άδεια οποιαδήποτε στιγμή και που θα ήταν διατεθειμένοι να το πράξουν και να αξιολογηθεί κατά πόσο αυτό θα επηρέαζε τη λειτουργική αποτελεσματικότητα του στρατού. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, το απλό γεγονός ότι όλοι οι άνδρες στρατιωτικοί βρίσκονται σε «αναπαραγωγική» ηλικία, όπως ισχυρίζεται η Κυβέρνηση (βλ. παράγραφο 113 ανωτέρω), δεν αρκεί για να αιτιολογήσει τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών στρατιωτικών. Οι στατιστικές πληροφορίες που προσκομίστηκαν από την Κυβέρνηση, μετά από αίτημα του Δικαστηρίου στερούνται πειστικότητας (βλ. παραγράφους 113 και 114 ανωτέρω). Δεν αποδεικνύουν ούτε τον συνολικό αριθμό του προσωπικού του στρατού (τόσο των συμβασιούχων στρατιωτικών όσο και των επιστράτων) ούτε τον αριθμό των ανδρών στρατιωτικών που έχουν παιδιά κάτω των τριών ετών. Συνεπώς, δεν βοηθάνε στο να αποδειχθεί, ούτε κατά προσέγγιση, το ποσοστό των ανδρών στρατιωτικών που θα πληρούσαν τα κριτήρια για τη λήψη γονικής άδειας οποιαδήποτε στιγμή. Ούτε και είναι δυνατόν, χωρίς να υπάρχει κάποια έρευνα περί της προθυμίας των ανδρών στρατιωτικών να λάβουν γονική άδεια ή κάποιες στατιστικά στοιχεία περί των ποσοστών είσπραξης επιδομάτων μεταξύ των πολιτών, να αξιολογηθεί ο αριθμός των ανδρών στρατιωτικών που θα έκαναν πράγματι χρήση του δικαιώματος γονικής άδειας. Ο ισχυρισμός της Κυβέρνησης ότι οι εν λόγω άνδρες στρατιωτικοί θα ήταν πολλοί αντικρούει το επιχείρημά της ότι η παρούσα αποτελεί μια μεμονωμένη υπόθεση που δεν αποκαλύπτει κάποιο συστημικό πρόβλημα σύμφωνα με τη Σύμβαση (βλ. παράγραφο 118 ανωτέρω). Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο δεν μπορεί να κάνει δεκτό τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης περί του κινδύνου λειτουργικής αποτελεσματικότητας του στρατού, επειδή δεν έχει

«τεκμηριωθεί από συγκεκριμένα παραδείγματα» (βλ. τη νομολογία στην παράγραφο 137 ανωτέρω).

145. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισημαίνει την αυστηρότητα των ρωσικών νομικών διατάξεων αναφορικά με τη γονική άδεια στον στρατό. Δεν έχει πειστεί από τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι η ρωσική νομοθεσία προέβλεπε εξαιρέσεις στον κανόνα του ότι οι άνδρες στρατιωτικοί δεν δικαιούνται γονική άδεια. Το άρθρο 32, παράγραφος 7, του Κανονισμού περί της στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. παράγραφο 48 ανωτέρω) στο οποίο αναφέρθηκε η Κυβέρνηση, προβλέπει ειδική άδεια τριών μηνών, η οποία σαφώς διαφέρει από την τριετή γονική άδεια. Αποδεικνύεται από την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου ότι δεν αποτελεί υποκατάστατο της κανονικής γονικής άδειας, διότι ο σκοπός της είναι να παρέχει στον άνδρα στρατιωτικό μια εύλογη ευκαιρία να μεριμνήσει για τη φροντίδα του παιδιού του και, ανάλογα με το εισόδημά του, να αποφασίσει εάν επιθυμεί να συνεχίσει να υπηρετεί στον στρατό (βλ. παράγραφο 34 ανωτέρω). Σχετικά με την αναφορά της Κυβέρνησης στην παράγραφο 10(9) του Νόμου στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. παράγραφο 47 ανωτέρω), ο προσφεύγων είχε στηριχθεί στην εν λόγω διάταξη κατά τις εθνικές διαδικασίες, αλλά τα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι αυτή η διάταξη δεν μπορούσε να χρησιμεύσει ως βάση για τη χορήγηση τριετούς γονικής άδειας σε έναν άνδρα στρατιωτικό (βλ. παραγράφους 17 και 26 ανωτέρω). Περαιτέρω, έχει καταστεί σαφές από την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου και από τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων επί της υπόθεσης του προσφεύγοντος ότι η ρωσική νομοθεσία δεν παρέχει το δικαίωμα τριετούς γονικής άδειας σε άνδρα στρατιωτικό. Σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο δίνει ιδιαίτερη σημασία στις πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες αποφάσεις, οι οποίες ορίζουν ότι «οι άνδρες στρατιωτικοί δεν δικαιούνται τριετή γονική άδεια, ακόμα και στις περιπτώσεις που τα παιδιά τους στερούνται μητρικής φροντίδας» και ότι «οι άνδρες στρατιωτικοί σε καμία περίπτωση δεν δικαιούνται γονική άδεια» (βλ. παραγράφους 26 και 29 ανωτέρω). Επίσης, δίνει σημασία στη δικαστική απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2006, η οποία έκρινε ότι η απόφαση της στρατιωτικής μονάδας να χορηγήσει, κατ' εξαίρεση, στον προσφεύγοντα γονική άδεια ήταν παράνομη (βλ. παράγραφο 32 ανωτέρω).

146. Όσον αφορά τα παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες χορηγήθηκε γονική άδεια σε άνδρες στρατιωτικούς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση επικαλέστηκε μόνο ένα τέτοιο παράδειγμα (βλ. παράγραφο 117 ανωτέρω) και αυτό δεν ήταν αρκετό, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, για να αποδείξει την ύπαρξη μιας παγιωμένης εθνικής πρακτικής (βλ., για παρόμοια προσέγγιση, *Kozhokar κατά Ρωσίας*, αριθ. 33099/08, § 93, 16 Δεκεμβρίου 2010, *Horvat κατά Κροατίας*, αριθ. 51585/99, § 44, ΕΔΑΔ 2001-VIII). Τα υπόλοιπα παραδείγματα που ανέφερε η Κυβέρνηση αφορούσαν τη χορήγηση γονικής άδειας σε αξιωματικούς της αστυνομίας και συνεπώς, ήταν άσχετα με την ένδικο υπόθεση. Επομένως, η Κυβέρνηση

δεν προσήγαγε πειστικά αποδεικτικά στοιχεία για να αποδείξει ότι η εξαίρεση στην οποία αναφέρεται λειτουργούσε στην πράξη ή για να αποδείξει ότι ήταν πράγματι δυνατή η αξιολόγηση της κάθε υπόθεσης χωριστά και ότι οι άνδρες στρατιωτικοί ελάμβαναν γονική άδεια, όταν κάτι τέτοιο απαιτούνταν λόγω της ιδιαίτερης κατάστασής τους.

147. Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο δέχεται ότι, δεδομένης της σπουδαιότητας του στρατού για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, δύναται να δικαιολογούνται ορισμένοι περιορισμοί του δικαιώματος γονικής αδειάς, υπό την προϋπόθεση ότι δεν εισάγουν διακρίσεις. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, υπάρχουν κι άλλα μέσα επίτευξης του θεμιτού σκοπού προστασίας της εθνικής ασφάλειας πέραν από τον περιορισμό του δικαιώματος γονικής αδειάς σε γυναίκες στρατιωτικούς και την εξαίρεση όλων των ανδρών στρατιωτικών από αυτό. Πράγματι, σε έναν σημαντικό αριθμό των κρατών μελών τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται γονική άδεια (βλ. παράγραφο 74 ανωτέρω). Το Δικαστήριο επισημαίνει με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις νομικές διατάξεις περί γονικής άδειας που ισχύουν σε αυτές τις χώρες, όπως στις Κάτω Χώρες, στη Γερμανία και στο Ηνωμένο Βασίλειο (βλ. παράγραφο 75 ανωτέρω). Το παράδειγμά τους δείχνει ότι υπάρχουν τεχνικές που μπορούν να εφαρμοστούν για να ικανοποιήσουν τις θεμιτές ανησυχίες περί της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του στρατού και ταυτόχρονα να επιτρέψουν την ίση μεταχείριση του προσωπικού του στρατού στο θέμα της γονικής αδειάς.

148. Το Δικαστήριο επισημαίνει το άρθρο 1 της Σύμβασης C111 της ΔΟΕ σχετικά με τις διακρίσεις στην εργασία και στην απασχόληση, η οποία ορίζει ότι κάθε διάκριση, αποκλεισμός ή προτίμηση που βασίζεται στις εγγενείς απαιτήσεις μιας συγκεκριμένης εργασίας, δεν θα πρέπει να θεωρείται διάκριση (βλ. παράγραφο 52 ανωτέρω). Παρόλα αυτά, δεν έχει πειστεί ότι ο αποκλεισμός από το δικαίωμα γονικής άδειας στην ένδικο υπόθεση, μπορεί να θεωρηθεί ότι βασίστηκε σε μια εγγενή απαίτηση της στρατιωτικής υπηρεσίας. Πράγματι, οι γυναίκες στρατιωτικοί δικαιούνται γονική άδεια, ο δε αποκλεισμός αφορά μόνο τους άνδρες στρατιωτικούς. Ταυτόχρονα και έχοντας λάβει υπόψη του τις ιδιαίτερες απαιτήσεις της στρατιωτικής υπηρεσίας, θεωρεί ότι θα μπορούσε να δικαιολογηθεί ο αποκλεισμός από το δικαίωμα γονικής άδειας οποιουδήποτε μέλους του προσωπικού, άνδρα ή γυναίκας, που δεν ήταν εύκολο ν' αντικατασταθεί εξαιτίας συγκεκριμένων παραγόντων, όπως για παράδειγμα, της θέσης του στην ιεραρχία, των σπάνιων τεχνικών του προσόντων ή της συμμετοχής του σε ενεργές στρατιωτικές δράσεις. Αντίθετα, στη Ρωσία, το δικαίωμα γονικής άδειας εξαρτάται αποκλειστικά από το φύλο του μέλους του προσωπικού του στρατού. Με τον αποκλεισμό των ανδρών στρατιωτικών από το δικαίωμα γονικής άδειας, η διάταξη επιβάλλει έναν καθολικό περιορισμό. Εφαρμόζεται αυτόματα σε όλους τους άνδρες στρατιωτικούς, ανεξάρτητα από τη θέση τους στο στρατό, τη διαθεσιμότητα

αντικατάστασής τους ή την ατομική τους κατάσταση. Ένας τέτοιος γενικός και αυτόματος περιορισμός που εφαρμόζεται σε μια ομάδα ανθρώπων με βάση το φύλο τους θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν εμπίπτει σε κανένα αποδεκτό περιθώριο εκτίμησης, όσο ευρύ κι αν είναι αυτό, και ότι είναι ασυμβίβαστος με το άρθρο 14.

149. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφεύγων, ο οποίος υπηρετούσε ως χειριστής ασυρμάτου, μπορούσε να αντικατασταθεί είτε από άνδρα είτε από γυναίκα στρατιωτικό. Είναι σημαντικό ότι ανάλογες θέσεις στη μονάδα του προσφεύγοντος κατείχαν συχνά γυναίκες στρατιωτικοί και ότι πολύ συχνά οι τελευταίες τον αντικαθιστούσαν στα καθήκοντά του (βλ. παράγραφο 11 ανωτέρω). Αυτές οι γυναίκες στρατιωτικοί είχαν ένα άνευ όρων δικαίωμα τριετούς γονικής άδειας. Ο προσφεύγων, αντιθέτως, δεν είχε τέτοιο δικαίωμα μόνο και μόνο επειδή ήταν άνδρας. Συνεπώς, είχε υποστεί διάκριση λόγω φύλου.

150. Τέλος, όσον αφορά το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι υπογράφοντας τη στρατιωτική σύμβαση ο προσφεύγων είχε παραιτηθεί από το δικαίωμά του περί μη διάκρισης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, λόγω της θεμελιώδους σημασίας της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου, δεν μπορεί να γίνει δεκτή καμία παραίτηση από αυτό το δικαίωμα, διότι θα προσέκρουε σε μείζον δημόσιο συμφέρον [βλ. *D.H. και άλλοι κατά Τσεχικής Δημοκρατίας* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 57325/00, § 204, ΕΔΑΔ 2007-IV, για παρόμοια προσέγγιση αναφορικά με τις φυλετικές διακρίσεις].

151. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο αποκλεισμός των ανδρών στρατιωτικών από το δικαίωμα γονικής άδειας, τη στιγμή που οι γυναίκες στρατιωτικοί έχουν αυτό το δικαίωμα, δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογα ή αντικειμενικά αιτιολογημένος. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι αυτή η διαφορετική μεταχείριση, την οποία υπέστη και ο προσφεύγων, ισοδυναμεί με διάκριση λόγω φύλου.

152. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14, σε συνδυασμό με το άρθρο 8.

II. ΕΙΚΑΖΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 34 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

153. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι η επίσκεψη του εισαγγελέα στο σπίτι του, λίγο πριν την ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, ισοδυναμούσε με παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματός του περί ατομικής προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης, το οποίο, στον βαθμό που είναι συναφές, έχει ως εξής:

«Το Δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί της εξέτασης προσφυγής που υποβάλλεται από κάθε φυσικό πρόσωπο (...) που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα παραβίασης, από ένα από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση ή στα Πρωτόκολλά της. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην παρεμποδίζουν με κανένα μέτρο την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αυτού.»

A. Ισχυρισμοί των διαδίκων

1. Ο προσφεύγων

154. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι δεν υπήρχε κανένας λόγος να μεταβεί ο εισαγγελέας στο διαμέρισμά του. Πρώτον, δεν είχε αποκρύψει από τις αρχές την πληροφορία του νέου γάμου του με την πρώτην σύζυγό του και τη γέννηση του τέταρτου παιδιού τους. Αντιθέτως, είχε ενημερώσει τον επικεφαλής της στρατιωτικής του μονάδας γι' αυτά τα γεγονότα. Εάν χρειάζονταν περαιτέρω πληροφορίες από αυτόν, θα μπορούσαν να τον έχουν καλέσει στην εισαγγελία, πράγμα το οποίο δεν συνέβη. Ο ισχυρισμός της Κυβέρνησης ότι του είχαν αποσταλεί κλήσεις δεν αποδείχθηκε από κανένα στοιχείο. Επιπλέον, ήταν σημαντικό ότι οι νυχτερινές επισκέψεις ήταν παράνομες, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Κατά την άποψη του προσφεύγοντος, από τα ανωτέρω είχε καταστεί σαφές ότι ο μοναδικός σκοπός της νυχτερινής επίσκεψης ήταν να του ασκηθεί πίεση πριν από την ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, κατά παραβίαση του άρθρου 34 της Σύμβασης (αναφέρθηκε στην υπόθεση *Ropon κατά Ρωσίας*, αριθ. 26853/04 § 249, 13 Ιουλίου 2006, *Fedotova κατά Ρωσίας*, αριθ. 73225/01 § 51, 13 Απριλίου 2006, *Knyazev κατά Ρωσίας*, αριθ. 25948/05 § 115, 8 Νοεμβρίου 2007 και *Ryabov κατά Ρωσίας*, αριθ. 3896/04, § 59, 31 Ιανουαρίου 2008). Πράγματι, ο προσφεύγων και η οικογένειά του είχαν αισθανθεί φοβισμένοι και τρομοκρατημένοι.

155. Όσον αφορά την αξίωση της Κυβέρνησης ότι είχε παραποιήσει τα γεγονότα γύρω από την επίσκεψη (βλ. παράγραφο 157 κατωτέρω), ο προσφεύγων επιβεβαίωσε ότι υπήρξε ένα τυπογραφικό λάθος σε σχέση με την ηλικία των πεθερικών του στο αγγλικό κείμενο που περιείχε τους ισχυρισμούς του (το ρωσικό κείμενο ήταν σωστό). Παρόλα αυτά επέμενε ότι οι υπόλοιπες πληροφορίες που είχε προσκομίσει ήταν ακριβείς. Κατά την άποψή του, η Κυβέρνηση είχε αποπειραθεί να τον διαβάλλει με σκοπό να αποδυναμώσει την υπόθεσή του.

2. Η Κυβέρνηση

156. Η Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ότι ο εισαγγελέας είχε πράγματι επισκεφθεί τον προσφεύγοντα στις 9 μ.μ. της 31ης Μαρτίου 2011. Ωστόσο, σκοπός αυτής της επίσκεψης δεν ήταν ο εκφοβισμός του προσφεύγοντος, αλλά η ενημέρωση περί της κατάστασής του και ειδικότερα, περί του τόπου κατοικίας εκείνου, της συζύγου του και των παιδιών τους εκείνη την εποχή και περί της καταβολής διατροφής στα παιδιά από τη μητέρα. Ο εισαγγελέας είχε καλέσει τον προσφεύγοντα στο γραφείο του στις 30 ή 31 Μαρτίου 2011. Καθώς ο προσφεύγων δεν εμφανίστηκε την καθορισμένη ώρα, ο εισαγγελέας τον επισκέφθηκε στο σπίτι. Παρόλα αυτά, ο προσφεύγων αρνήθηκε να απαντήσει στις ερωτήσεις του εισαγγελέα, επιδεικνύοντας έτσι ασέβεια προς τις αρχές. Η Κυβέρνηση συμπέρανε ότι οι

ρωσικές αρχές σε καμία περίπτωση δεν είχαν παρεμποδίσει το δικαίωμα αναφοράς του προσφεύγοντος.

157. Τέλος, αναφερόμενη στους ισχυρισμούς σχετικά με την εικαζόμενη καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος αναφοράς, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων είχε την τάση να υπερβάλλει και να παραποιεί τις πληροφορίες. Συνεπώς, η επίσκεψη είχε πραγματοποιηθεί στις 9 μ.μ. και όχι στις 10 μ.μ. όπως ισχυριζόταν ο προσφεύγων. Επιπλέον ο προσφεύγων είχε πει ψέματα για την ηλικία των πεθερικών του.

B. Η κρίση του Δικαστηρίου

158. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι αποτελεί υψίστης σημασίας ζήτημα για την αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος ατομικής αναφοράς που θεμελιώνεται στο άρθρο 34, σύμφωνα με το οποίο οι προσφεύγοντες ή οι πιθανοί προσφεύγοντες μπορούν να επικοινωνούν ελεύθερα με το Δικαστήριο, χωρίς να υποβάλλονται σε κανενός είδους πίεση από τις αρχές για να αποσύρουν ή να τροποποιήσουν τις αιτιάσεις τους (βλ., μεταξύ άλλων, την υπόθεση *Akdivar και άλλοι κατά Τουρκίας*, 16 Σεπτεμβρίου 1996 § 105, *Εκθέσεις* 1996-IV και *Aksoy κατά Τουρκίας*, 18 Δεκεμβρίου 1996, § 105, *Εκθέσεις* 1996-VI). Σε αυτό το πλαίσιο, ο όρος «πίεση» δεν περιλαμβάνει μόνο άμεσο εξαναγκασμό και απροκάλυπτες πράξεις εκφοβισμού, αλλά και άλλες ανάρμοστες έμμεσες πράξεις ή επαφές, με σκοπό να αποτρέψουν ή να αποθαρρύνουν τους προσφεύγοντες από την άσκηση ενός ένδικου μέσου της Σύμβασης (βλ. *Kurt κατά Τουρκίας*, 25 Μαΐου 1998, § 159, *Εκθέσεις* 1998-III).

159. Το εάν οι επαφές μεταξύ των αρχών και του προσφεύγοντος, ισοδυναμούν με απαράδεκτη πρακτική από τη σκοπιά του άρθρου 34 πρέπει να αποφασίζεται, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Από την άποψη αυτή, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ευαισθησία του αιτούντος και η ευπάθειά του στην επιρροή που ασκείται από τις αρχές (βλ. *Akdivar και άλλοι*, παρατίθεται ανωτέρω, § 105 και *Kurt*, παρατίθεται ανωτέρω, § 160). Ακόμα και μια ανεπίσημη «συνέντευξη» με τον προσφεύγοντα και πόσο μάλλον μια επίσημη ανάκρισή του κατά τις διαδικασίες στο Στρασβούργο, μπορεί να θεωρηθεί μορφή εκφοβισμού [αντίθετα, *Sisojeva και άλλοι κατά Λετονίας* (Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως), αριθ. 60654/00, §§ 117 και εξής, ΕΔΑΔ 2007-I].

160. Το Δικαστήριο έχει τονίσει σε πολλές περιπτώσεις ότι καταρχήν δεν είναι πρόβλημα για τις αρχές ενός εναγόμενου κράτους να έρχονται σε απευθείας επαφή με έναν προσφεύγοντα, σχετικά με την ενώπιον του Δικαστηρίου υπόθεσή του (βλ. *Ryabov κατά Ρωσίας*, παρατίθεται ανωτέρω, §§ 59-65, *Fedotova*, παρατίθεται ανωτέρω, § 51, *Akdeniz και άλλοι κατά Τουρκίας*, αριθ. 23954/94, §§ 118-121, 31 Μαΐου 2001, *Assenov και άλλοι κατά Βουλγαρίας*, 28 Οκτωβρίου 1998, §§ 169-171, *Εκθέσεις* 1998-VIII και *Ergi κατά Τουρκίας*, 28 Ιουλίου 1998, § 105, *Εκθέσεις* 1998-

IV). Ειδικότερα, εάν μια Κυβέρνηση έχει λόγο να πιστεύει ότι σε μια συγκεκριμένη υπόθεση έχει γίνει καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής, η κατάλληλη σειρά ενεργειών θα ήταν η Κυβέρνηση να ειδοποιήσει το Δικαστήριο και να το ενημερώσει για τις ανησυχίες της. Η ανάκριση από τις τοπικές αρχές μπορεί πολύ εύκολα να ερμηνευθεί από τον προσφεύγοντα ως απόπειρα εκφοβισμού του [βλ. *Tanrikulu éadóÛ Τουρκίας* (Τμήμα ευρείας συνθέσεως), αριθ. 23763/94, §§ 131-133, ΕΔΑΔ 1999-IV].

161. Ταυτόχρονα το Δικαστήριο επανέλαβε ότι δεν μπορεί κάθε έρευνα των αρχών επί μιας προσφυγής που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου να θεωρείται «εκφοβισμός». Για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι επαφές των αρχών με έναν προσφεύγοντα με σκοπό να διασφαλίσουν μια συμφωνία φιλικού διακανονισμού δεν ισοδυναμεί με παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματός του περί ατομικής αναφοράς, υπό την προϋπόθεση ότι οι ενέργειες του κράτους στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων του διακανονισμού δεν περιλαμβάνουν καμία μορφή πίεσης, εκφοβισμού ή εξαναγκασμού (βλ. *Yevgeniy Alekseyenko κατά Ρωσίας*, αριθ. 41833/04, §§ 168-174, 27 Ιανουαρίου 2011). Σε άλλες υποθέσεις που αφορούσαν ανάκριση ενός προσφεύγοντος από τις τοπικές αρχές αναφορικά με τις περιστάσεις λόγω των οποίων υπέβαλε προσφυγή, το Δικαστήριο δεν μπόρεσε επίσης να διαπιστώσει, απουσία αποδείξεων πίεσης ή εκφοβισμού, ότι ο προσφεύγων είχε παρεμποδιστεί κατά την άσκηση του δικαιώματός του περί ατομικής αναφοράς [βλ. *Manoussos κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας και Γερμανίας* (απόφ.), αριθ. 46468/99, 9 Ιουλίου 2002 και *Matyar κατά Τουρκίας*, αριθ. 23423/94, §§ 158-159, 21 Φεβρουαρίου 2002].

162. Επιστρέφοντας στις περιστάσεις της ενδίκου υποθέσεως, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το βράδυ της 31ης Μαρτίου 2011, ένας αξιωματούχος από την τοπική στρατιωτική εισαγγελία επισκέφθηκε το διαμέρισμα του προσφεύγοντος. Ο αξιωματούχος δήλωσε ότι διεξήγαγε έρευνα κατόπιν αιτήματος του εκπροσώπου της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Έκανε ερωτήσεις στον προσφεύγοντα για την οικογενειακή του ζωή και του ζήτησε να προσκομίσει έγγραφα. Ο αξιωματούχος παρέμεινε στο διαμέρισμα για μία περίπου ώρα και έφυγε μόνον όταν ο προσφεύγων υπέγραψε γραπτή δήλωση, αρνούμενος να απαντήσει στις ερωτήσεις του.

163. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι ο προσφεύγων και η οικογένειά του αισθάνθηκαν φοβισμένοι και τρομοκρατημένοι από την επίσκεψη του εισαγγελέα στο σπίτι τους. Ωστόσο, δεν αποδείχθηκε ότι η επίσκεψη -η οποία προφανώς είχε ως στόχο την ενημέρωση περί της οικογενειακής κατάστασης του προσφεύγοντος προς ενίσχυση των ισχυρισμών της Κυβέρνησης στο Δικαστήριο (βλ. παραγράφους 41 και 156 ανωτέρω)- και οι περιστάσεις που την περιέβαλλαν έγιναν εσκεμμένα για να ωθήσουν τον προσφεύγοντα να αποσύρει ή να τροποποιήσει την αιτιάσή του ή για να

επέμβουν με άλλον τρόπο στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του περί ατομικής αναφοράς, ή εάν πράγματι είχαν αυτό το αποτέλεσμα. Συνεπώς, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι αρχές του εναγόμενου κράτους παρεμπόδισαν τον προσφεύγοντα στην άσκηση του δικαιώματός του περί ατομικής αναφοράς. Επομένως, το εναγόμενο κράτος δεν παραβίασε τις απορρέουσες από το άρθρο 34 της Σύμβασης υποχρεώσεις του.

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

164. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

165. Ο προσφεύγων αξίωσε το ποσό των 400.000,00 ευρώ (EUR) για ηθική βλάβη. Όσον αφορά την υλική ζημία, αξίωσε το ποσό των 59.855,12 ρουβλίων Ρωσίας (RUB) που αντιστοιχεί στα έκτακτα επιδόματα που θα είχε λάβει, αν δεν του είχαν επιβληθεί πειθαρχικές ποινές εξαιτίας της απουσίας του κατά τη διάρκεια της γονικής άδειας.

166. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι η αξίωση για υλική ζημία δεν τεκμηριωνόταν από κανένα έγγραφο. Πειθαρχικές ποινές είχαν υποβληθεί στον προσφεύγοντα ακόμη και πριν από τη γέννηση του παιδιού του. Επιπλέον, είχε λάβει ως οικονομική ενίσχυση ένα ποσό που υπερέβαινε τις ζημιές που ισχυριζόταν ότι υπέστη. Η αξίωση για ηθική βλάβη ήταν υπερβολική. Ο προσφεύγων είχε λάβει γονική άδεια και του είχε καταβληθεί οικονομική ενίσχυση. Συνεπώς, δεν είχε υποφέρει από καμία ανησυχία σχετικά με την εικαζόμενη παραβίαση της Σύμβασης.

167. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφεύγων δεν προσκόμισε κανένα έγγραφο που να τεκμηριώνει την αξίωσή του για υλική ζημία. Συνεπώς, απορρίπτει την εν λόγω αξίωση.

168. Όσον αφορά την ηθική βλάβη, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο προσφεύγων πρέπει να υπέφερε από ανησυχία και αναστάτωση ως αποτέλεσμα της διάκρισης λόγω φύλου την οποία είχε υποστεί. Κρίνοντας κατά δίκαιη κρίση, το Δικαστήριο επιδικάζει στον προσφεύγοντα το ποσό των 3.000,00 EUR για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δαπάνες

169. Επικαλούμενος μια συμφωνία καταβολής δικηγορικής αμοιβής, ο προσφεύγων αξίωσε το ποσό των 5.000,00 EUR για τις δικηγορικές αμοιβές στις οποίες προέβη κατά τη διαδικασία ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως.

170. Η Κυβέρνηση θεώρησε υπερβολικό το ποσό που αξίωσε ο προσφεύγων. Ο προσφεύγων έλαβε το ευεργέτημα πενίας. Η υπόθεση δεν ήταν περίπλοκη και δεν απαιτούσε πολλή εργασία από τους εκπροσώπους του. Επιπλέον, σύμφωνα με τη συμφωνία καταβολής δικηγορικής αμοιβής, ο προσφεύγων έπρεπε να καταβάλλει στους εκπροσώπους του το ποσό των 160.000 RUB, δηλαδή περίπου 4.000,00 EUR.

171. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένας προσφεύγων δεν δικαιούται την καταβολή των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης του, παρά στο μέτρο που αποδεικνύεται η πραγματικότητα, η αναγκαιότητα και ο εύλογος χαρακτήρας του ύψους τους. Στην ένδικο υπόθεση, έχοντας λάβει υπόψη τα έγγραφα που είχε στην κατοχή του και το γεγονός ότι είχε καταβληθεί στον προσφεύγοντα ευεργέτημα πενίας, το Δικαστήριο θεωρεί εύλογο να επιδικάσει το ποσό των 3.150,00 EUR, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται από τον προσφεύγοντα ως φόρος.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

172. Το Δικαστήριο θεωρεί πρόπον οι τόκοι υπερημερίας να βασιστούν στο προκαθορισμένο επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στο οποίο πρέπει να προστεθούν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

1. *Απορρίπτει*, με δεκαέξι ψήφους έναντι μίας, τις προκαταρκτικές ενστάσεις της Κυβέρνησης.
2. *Κρίνει*, με δεκαέξι ψήφους έναντι μίας, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 αυτής.
3. *Κρίνει*, με δεκατέσσερις ψήφους έναντι τριών, ότι το εναγόμενο κράτος δεν παρέλειψε να συμμορφωθεί με τις, κατά το άρθρο 34 της Σύμβασης, υποχρεώσεις του.
4. *Κρίνει*, με δεκατέσσερις ψήφους έναντι τριών,
(α) ότι το εναγόμενο κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών, τα ακόλουθα ποσά, τα οποία πρέπει να μετατραπούν

σε ρούβλια Ρωσίας στην ισοτιμία που θα ισχύει κατά την ημερομηνία διεκπεραίωσης:

(i) 3.000,00 EUR (τρεις χιλιάδες ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, για ηθική βλάβη,

(ii) 3.150,00 EUR (τρεις χιλιάδες εκατόν πενήντα ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται από τον προσφεύγοντα ως φόρος, για έξοδα και δαπάνες,

(β) ότι από τη λήξη των παραπάνω τριών μηνών μέχρι την διεκπεραίωση, θα είναι πληρωτέος απλός τόκος επί των παραπάνω ποσών σε ποσοστό ίσο με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά την προκαθορισμένη περίοδο συν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

5. *Απορρίπτει*, ομόφωνα, ατά τα λοιπά την αξίωση του προσφεύγοντος για δίκαιη ικανοποίηση.

Συντάχθηκε στην αγγλική και γαλλική γλώσσα και αναγνώστηκε σε δημόσια ακρόαση στο Κτίριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο, στις 22 Μαρτίου 2012.

Johan Callewaert
Αναπληρωτής γραμματέας

Nicolas Bratza
Προεδρεύων

Σύμφωνα με τα άρθρα 45, παράγραφος 2, της Σύμβασης και 74, παράγραφος 2, του Κανονισμού, στην παρούσα απόφαση επισυνάπτονται οι παρακάτω ξεχωριστές γνώμες:

(α) μερικώς σύμφωνη και μερικώς αποκλίνουσα γνώμη του δικαστή Pinto de Albuquerque,

(β) μερικώς αποκλίνουσα γνώμη της δικαστού Kalaydjieva,

(γ) μερικώς αποκλίνουσα γνώμη της δικαστού Nußberger υποστηριζόμενη από τη δικαστή Fedorova,

(δ) αποκλίνουσα γνώμη του δικαστή Πορονιό.

N.B.

J.C.

Οι ξεχωριστές γνώμες δεν μεταφράστηκαν, αλλά εμφανίζονται στην αγγλική και/ή στη γαλλική γλώσσα στο(στα) κείμενο(α) της επίσημης γλώσσας της απόφασης, το(τα) οποίο(α) είναι προσπελάσιμο(α) στη βάση δεδομένων νομολογίας του Δικαστηρίου HUDOC.

© Συμβούλιο της Ευρώπης/Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013.

Οι επίσημες γλώσσες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι η αγγλική και η γαλλική. Η παρούσα μετάφραση δεν δεσμεύει το Δικαστήριο το οποίο δεν φέρει καμία ευθύνη για την ποιότητά της. Η μετάφραση είναι διαθέσιμη στη βάση δεδομένων HUDOC της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (<http://hudoc.echr.coe.int>) ή σε οποιαδήποτε άλλη βάση δεδομένων στην οποία έχει κοινοποιηθεί από το Δικαστήριο. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή της για μη εμπορικούς σκοπούς, με τον όρο να παρατίθεται ο πλήρης τίτλος της υπόθεσης και η παρακάτω ένδειξη δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Όποιος τυχόν επιθυμεί να χρησιμοποιήσει ολόκληρη ή μέρος της παρούσας μετάφρασης για εμπορικούς σκοπούς, καλείται να επικοινωνήσει με τη διεύθυνση publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.

